

BATINA

Serie nouă, anul 8, nr. 93, ianuarie 2022
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

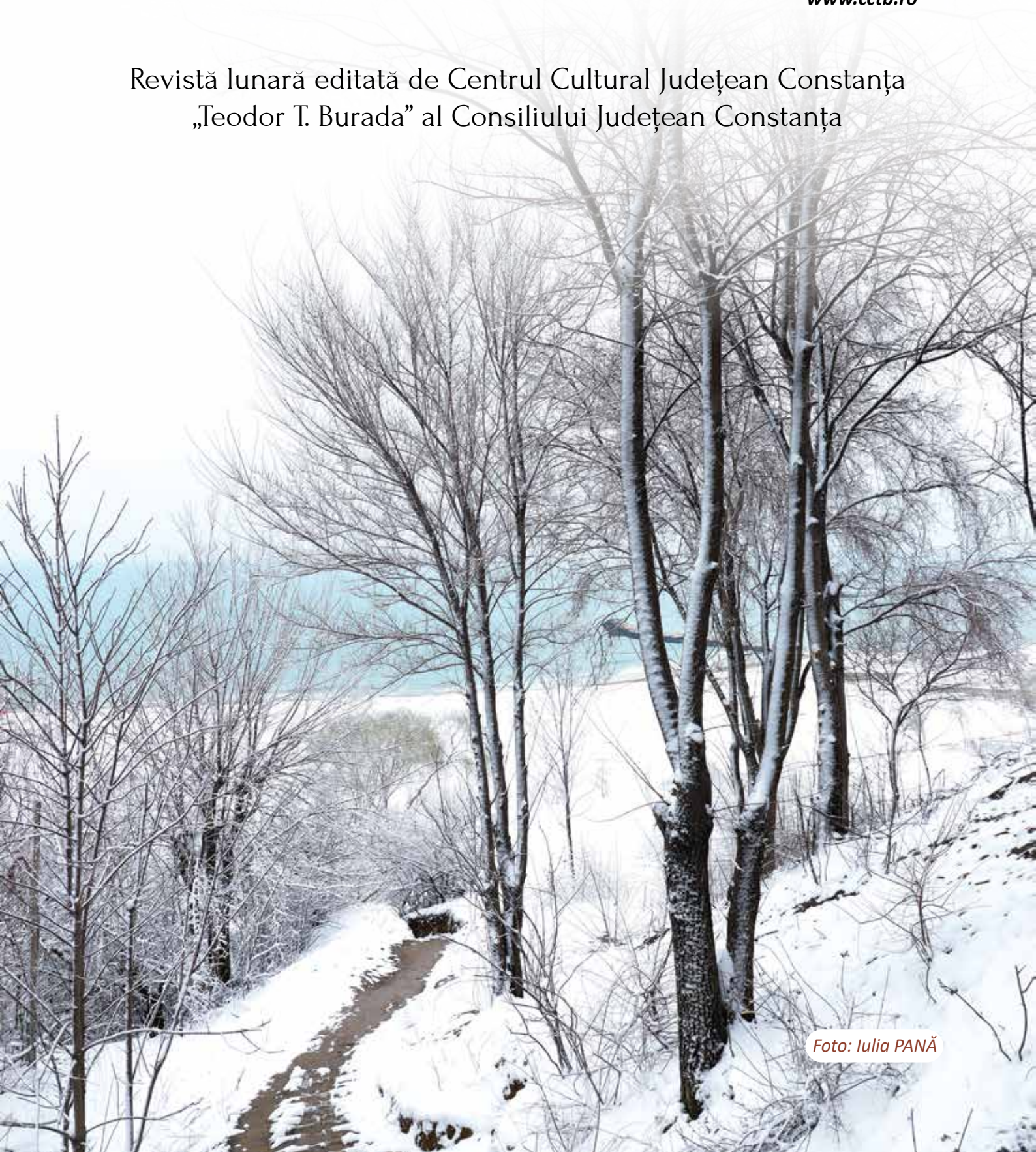

Foto: Iulia PANĂ

- 5 *Supratitlu*
Emin - *Octavian DUMITRU UNC*
- 8 *Românii sunt pretutindeni*
Venii din depărtări / Cobori în jos, Luceafăr blând... - *Margareta DONOS*
- 10 *Plugușorul dobrogean*
Drumul grâului către pâine - *Raluca PETRE*
- 14 *Cum petrec rușii lipoveni Crăciunul, Revelionul și Boboteaza*
Sărbătorile pe rit vechi, nealterate de trei secole - *Manuela LUNGU-MOLDOVEANU*
- 16 *Obiceiuri de pe la noi*
Sărbătoarea cea mai de seamă - *Adrian NICOLA*
- 19 *Dobrogea, oameni și locuri de poveste*
Vânătorii de iepuri și mreana fermecată - *Ovidiu DUNĂREANU*
- 22 *Profesorii noștri*
Ovidiu Filipov - „muncă până la epuizare!” - *Ana-Maria ȘTEFAN*
- 24 *Supratitlu*
Povestea unei icoane - *Autor*
- 28 *Documentar*
Alexandru Marghiloman și Dobrogea - *Gelu CULICEA*
- 30 *Învățăături de ieri și de azi*
Neagoe Basarab, după 500 de ani - *Anastasia DUMITRU*
- 35 *Scriitori dobrogeni*
Privind înapoi fără mânie - *Marina CUȘA*
- 37 *Supratitlu*
Despre mandorlă ca simbol al irumperii transcendentului - *Autor*

Datina, fondată în 1991, serie nouă,

*Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța*

ISSN 1221-2253

Director general: prof. Doina VOIVOZEANU

Director artistic: Ștefania-Laura ABIBULA-STROE

Redactor șef: conf. univ. dr. Aurelia LĂPUȘAN

*Redactori: Ana Maria ȘTEFAN, Iulia PANĂ, Raluca PETRE,
Ovidiu DUNĂREANU, Adrian NICOLA, Margareta DONOS, Manuela LUNGU-MOLDOVEANU*

Director economic: Alina ONEL

Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU

*Ilustrația este asigurată de cursanții cercului de fotografie
al Centrului Cultural „Teodor T. Burada”, profesor Iulia PANĂ*

*Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, B-dul. Alex. Lăpușeanu nr. 163, fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Strada Dumbrava Roșie nr.15, Tel: 0241 619 293
E-mail: scoaladearte.constanta@yahoo.com*

Din 2011, România marchează anual Ziua culturii naționale la 15 ianuarie, data de naștere a poetului național Mihai Eminescu. Anul acesta se împlinesc 172 de ani de la nașterea acestuia.

Să ne reamintim că la 16 noiembrie 2010, Camera Deputaților a adoptat un proiect de lege prin care ziua de naștere a lui Mihai Eminescu a devenit Ziua Culturii Naționale, act normativ ce a întrunit 175 de voturi favorabile, unul împotriva și două abțineri. În expunerea de motive a inițiatorilor se arată: "Ziua Culturii Naționale va fi, în viziunea noastră, o zi în care nu numai celebrăm un mare creator, dar și o zi de reflecție asupra culturii române, în genere, și a proiectelor culturale de interes național". Ziua Culturii Naționale a fost stabilită prin Legea Nr. 238 din 7 decembrie 2010.

Această aniversare face ca în fiecare an, la mijloc de ianuarie, românii să-și plece fruntea și să-l omagieze pe cel nepereche, pe cel care a creat nu numai genială poezie, proză, teatru, critică, ci s-a ocupat cu meticulozitate de filosofie, demografie, economie, politică,

comerț, drept, etnografie, folclor, filologie, lingvistică, matematică, astronomie, fizică, geologie, biologie, botanică, zoologie, artă, istorie, geografie și câte altele.

Se poate spune că România întreagă îl identifică pe Poet cu însăși Cultura națională, certificând astfel asumarea acesteia prin Cuvântul ei cel mai înalt – Eminescu.

De peste un deceniu, acest moment din mijlocul lunii ianuarie primește o dublă semnificație: cinstirea Poetului, dar și un omagiu adus personalităților emblematice, valorilor României, unele recuperate din memoria istoriei. Au fost, pe rând, cinstiți Vasile Alecsandri, Brâncuși, Enescu, Iorga...

În 2022, românii pun în coșul preocupărilor lor zilnice, năpădite de un virus nemilos, printre năvălașele griji și nevoi, și un strop de cultură, de frumos și stare de bine. Cu toate că pe alocuri stropul de cultură este încropit la flacăra promovării de imagine, bifat grăbit printre altele. Pare că este bine și așa...

Pentru noi, cei care vrem să se știe că Dobrogea stă la masă cu toate celelalte provincii istorice, oricând și oriunde, egal, dezvoltându-și spiritul și zestrea, 2022 poate aduce în contul reparator al memoriei o serie de aniversări ale unor personalități majore ale culturii dobrogene. Sugerăm doar câteva nume ce ar trebui cuprinse măcar în planurile culturale ale anului abia început. Cu precizarea că lista va continua în edițiile următoare...

Bunăoară, la 5 februarie 1922 a murit la Constanța un mare ziarist și om de cultură, Petru Vulcan (1869-1922). Se împlinesc, deci o sută de ani de atunci! Romancier, poet, prozator și dramaturg, Petru Vulcan a îmbogățit literatura română cu o serie de lucrări printre care amintim: romanele Liliana, Aromâna, Constantinopolul Semilunei, Mizerabilii noștri, volumele de versuri: Lilice de la Pind, poezii originale macedonene, prefăcut de V.A. Urechia, Pontice, Zori, Limba iubirii și Raina, piesele de teatru Duelul, Fârșeroții, Acropolis și Asasinarea lui Ștefan Mihăileanu, dramă în 4 acte. Lucrări de pionierat, dar un excelent material documentar

pentru începuturile vieții culturale tomitane.

Ca publicist, Petru Vulcan a avut un rol mult mai însemnat: a înființat și condus revista Ovidiu, Revista poporului, România Mare, Tribuna Albaniei. A fost publicist dar mai ales un animator cultural în cel mai bun înțeles al cuvântului.

Cercul literar „Ovidiu” pe care l-a înființat și menținut în atenția publică națională mulți ani avea ca obiectiv principal înființarea unei biblioteci universale, ținerea de conferințe literare și științifice, întemeierea unei reviste literare, fondarea unei școli pentru adulți.

Mișcarea culturală inițiată și susținută cu multă tenacitate de Petru Vulcan a avut scopul „ridicării nivelului cultural în Constanța ca și în toată Dobrogea prin: Alcătuirea unei Biblioteci universale și pentru a cărei mărire apelăm la toți fiii acestei țări de a contribui cu obolul lor fie în bani, fie în cărți donate-biblioteca fiind a Națiunii întregi, de la izvoarele căreia se vor putea adăpa toți cei prezenți și viitori”. „Ovidiu”, prima revistă culturală dobrogeană, apărea la 15 septembrie 1898, cu un „Cuvânt de acasă” semnat de Petru Vulcan. *„Înțelegem greutatea sarcinei ce ne-am luat, de a face să apară prima revistă literară dobrogeană: „Ovidiu” în noua Tomis, dar și motivele cari ne-au hotărât la aceasta au fost destul de puternice. Întâi, e o râvnă legitimă pentru noi, românii, de a vedea înflorind în noua provincie artele și literatura alături de comerț și industrie. Al doilea, e dorința dragostei noastre către țară de a contribui, în marginile puterilor și mijloacelor noastre, la întărirea românismului și închegarea elementelor eterogene la sufletul României. Apoi, mai e și mulțumirea sufletească de a putea contribui și noi măcar cu o petricică la înălțarea edificiului culturii naționale. Astfel lucrând, ni se pare nouă a ne împlini o datorie către neam, datorie de strejă credincioasă așezată la hotarele țării dinspre mare. /.../ Prin această revistă, primul organ literar al Dobrogei, tindem a răspândi cultura, cu deosebire în Dobrogea, stabilind o conviețuire intelectuală cu corpul profesoral urban și rural, și înlesnind mai ales acestuia din urmă puțința unei culturi mai întinse, prin mijlocul bibliotecii universale ce am fondat la Constanța.”*¹

Mișcarea de renaștere culturală „Ovidiu”, cum se autointitula, își propune să înființeze o școală pentru adulți, grădiniță pentru copii, o

sală de lectură, sală de conferințe.

Printre primii susținători ai bibliotecii: Gr. Tocilescu, I. Calinderu, I.L. Caragiale, Petru Dulfu, N. Rădulescu-Niger, peste cincizeci de oameni de cultură, militari, societăți culturale din țară, ce donează volume importante.

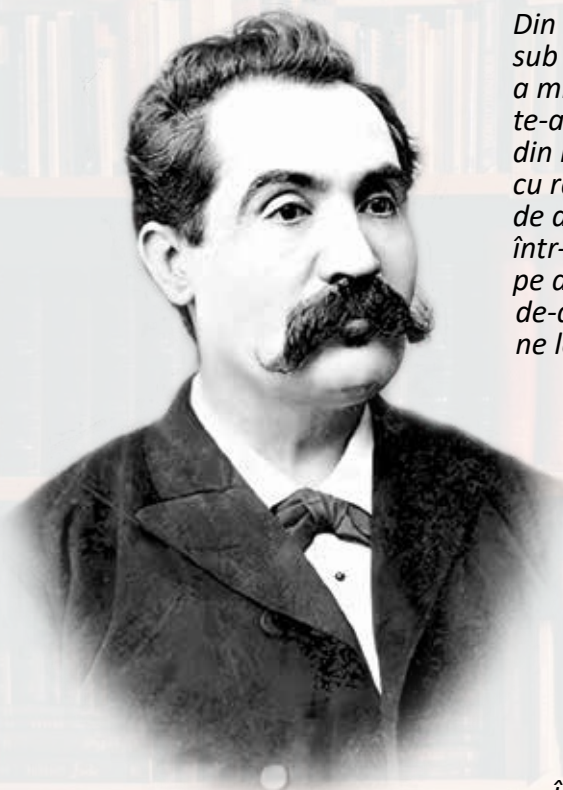
Revista „Ovidiu” a avut încă de la început abonați la București, Oradea, Craiova, Focșani, Brăila, Muscel, Putna. Publică în fiecare număr scurte informații din Oradea, sub semnătura lui Iosif Vulcan. Printre cele mai importante se numără cele referitoare la starea sănătății lui Mihail Eminescu.

Ion Nicodim ar fi împlinit anul acesta 90 de ani. S-a născut în satul Pietreni, de pe lângă cetatea de scaun romană Adamclisi, la 26 martie 1932. Deopotrivă pictor, poet, grafician, muralist, sculptor, cu o activitate susținută de peste două decenii la Paris, cu premii internaționale, cu lucrări aflate în mari colecții de artă din lume și în țară. A realizat câteva lucrări de ceramică cu înscrisuri olografe pe chiffon japonez, aparținând marelui filosof român Emil Cioran. Artistul declară cu orice prilej: „Eu sunt un om al locului, dobrogean chiar și atunci când lucrez la Paris”. Ion Nicodim s-a întors acasă și a instituit burse pentru tinerii artiști, încurajându-le truda și cariera, participă la viața culturală a cetății, reface drumul de glorie a artei constănțene. În 1968, la Roma, la prima sa „personală” internațională, a smuls cele mai entuziaste aprecieri critice: „Arta lui Ion Nicodim este o țesătură specială extrem de nobilă și rară”. Practică pictura de șevalet pentru peisajele natale, dar și monumentalul decorativ, vitralii, plăci de ceramică smălțuită, unele lucrări străjuind pe litoral, iar câteva în muzeele de artă din Constanța și Medgidia, dar și în colecții în întreaga lume. Ion Nicodim din Pietreniul dobrogean are expusă, la Palatul Națiunilor Unite din New York, o tapiserie murală de 40 mp, cântând arghezian omul din toate timpurile.

Am adus în atenția celor de astăzi, cititori ai Datinei, nu numai gândurile noastre presărate cu multă recunoștință și iubire față de Eminescu, ce sălășuiește în ființa fiecăruia dintre noi, întrupând însăși iubirea de neam și de țară, ci și apelul de a nu lăsa să se pună uitarea peste oameni valoroși ai culturii române, dedicați Dobrogei și nemuririi ei. Pe care să-i cinstim cum se cuvine alături de oricare alți oameni de cultură români, din oricare altă provincie istorică a țării!

1. Vulcan, Petru, „Ovidiu”, nr. 1, 15 septembrie 1898, pag. 1,2.

*Din marea întunecime a sufletelor,
sub apăsare de săracă încolțire
a minții noastre,
te-ai înălțat, Luceafăr voievodal
din nepipăibilă lumină,
cu răsăritul întâielor scrisori
de adevărată și nouă limbă română,
într-o istorie noroasă
pe alocuri din trupuri de daci
de-al căror pământ
ne legi cu însăși legarea, ca unică simțire.*

*Silabele numelui tău
le sărutăm cu pioșenia
strămoșestilor sărbători de sfionțenie,
agățați în iederea de vise,
singura prea suferință pentru care
șiroirea pâraielor de lacrimi
nu ne alină durerea rănilor tale,
pedeapsă a cerului, pentru oamenii
din eternitatea nepăsărilor.*

*Strofele damnării tale nu s-au terminat,
te ardem azi pe puguri infame, te strivim
în nedestule paradoxuri de ticăloșii,
încă nu găsim limanul nemărginirii pururea mișcate
sau voluptatea marmoree a seninului sufletului tău
plutitor în parfum de tei, jar de neîmpăcări
și răscolitoare pasiune,
în miile de nimicuri.*

*Ipsosul măștii tale
ți-a ascuns în cutremurare
gingășia zâmbirilor,
te-a izgonit din noi,
a răpit înamorarea-ți mirificului
de a fi al ei pentru totdeauna,
poveste nesfârșită
în grădina lumii pământene,
cu brațe de călini, răvășind aieva,
părul bălai al stelelor
în amurgul nuntirii nesfârșitului.*

Dar noi te iubim, Emin!

E M I N E S C U

La Roumanie, et avec elle toute la culture occidentale - commémore le 75ème anniversaire de la mort du poète Mihail Eminescu. C'est un événement de grande résonance car, en vérité, nul autre peuple ne peut dire, comme le peuple roumain en cette occasion, qu'il est débiteur à un seul homme de sa formation spirituelle.

Il y a toujours eu, dans l'histoire, des époques dominées par une personnalité, il y a eu des écoles artistiques ou littéraires où quelques représentants de premier plan ont marqué des moments culminants, et à la tête desquelles se trouvait un guide qui pouvait s'appeler Michel-Ange ou Shakespeare. Ces hommes étaient les fils d'une contrée, d'un pays qui déjà, des centaines d'années auparavant, avaient donné ses fruits et leur présence révolutionnaire était en quelque sorte la conséquence logique de circonstances favorables à leur apparition.

Mihail Eminescu, toutefois, n'a pas bouleversé une histoire littéraire (qui pratiquement n'existait pas) ni n'a révolutionné une langue (qui oscillait encore entre des formes incertaines et mal fixées). Il a créé une poésie — la première poésie roumaine de valeur universelle — et il a forgé l'expression écrite et parlée définitive du génie de cette nation latine.

Contrairement aux autres peuples du monde, les Roumains peuvent dire qu'ils doivent leur formation spirituelle à un seul homme: Eminescu.

Cette circonstance exceptionnelle a amené le phénomène de l'«eminescianisme» qui exerce encore aujourd'hui une influence persistante.

Nous parlons et nous écrivons, en Roumanie, la langue d'Eminescu.

Nous pensons et interprétons le monde comme nous l'a enseigné Eminescu.

Eminescu est roumain comme le sont les Carpathes et le Nistro et tout ce qui est roumain sur la terre.

Son apparition a été un phénomène si complexe qu'elle ne peut pas être encadrée dans un secteur isolé. Poésie, prose, histoire, philosophie, journalisme, partout où le génie d'Eminescu s'exprime par ses écrits, nous trouvons des beautés insoupçonnées, des interprétations historiques auxquelles nul avant lui n'avait pensé: on découvre les grandes directives sociales de son époque, une époque de fébrile recherche de l'unité et de l'idéal national roumain.

„România și cu ea toată cultura occidentală comemorează a 75-a comemorare de la moartea poetului Mihail Eminescu. Este un eveniment de mare rezonanță, căci în adevăr, niciun alt popor nu poate spune ca poporul român cu această ocazie că este dator unui singur om pentru formația sa spirituală.

Există totdeauna în istorie epoci dominate de o personalitate, există școli artistice sau literare unde câțiva reprezentanți de prim rang au marcat momentele culminante și în fruntea cărora se găsesc un lider care se poate numi Michelangelo sau Shakespeare.

Noi vorbim și noi scriem în România, limba lui Eminescu.

Noi gândim și interpretăm lumea cum pe noi ne-a învățat Eminescu.

Eminescu este român cum sunt Carpații și Nistrul și tot ce este românesc pe pământ.

Apariția sa a fost un fenomen atât de complex încât nu poate fi încadrat într-un sector izolat. Poezie, proză, istorie, filosofie, jurnalism peste care se așează geniul lui Eminescu, exprimat în scrierile sale, în care găsim frumuseți nebănuite, interpretări istorice la care nici unul înaintea sa nu se gândise: a descoperit marile directive sociale ale epocii sale, o epocă de febrilă căutare a unității și a idealului național românesc.”

Mihai Eminescu

... încă în vremea lui Herodot, Dobrogea era stăpânită de geți, care, îngemănați într-un singur stat cu dacii, țineau amândouă malurile Dunării. În vremea lui Cezar Dobrogea e în mâinile romanilor, iar dacii și geții trecuseră de mult dincoace de Dunăre și se așezase definitiv aici. Pe timpul împăraților Dobrogea era populată, în orașe, de comercianți greci, pe șes, de sciții plugari și făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca dezvoltării celei mai mari provincii. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilație din veacul al 7-lea după Crist, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează orașele Dionisopolis, Bizoi, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis, în fine Istriopolis, toate colonii grecești de negoț., iar Pliniu bătrânul citează ca orașe scitice Afrodiasias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania. Pe itinerariul lui Antonin numărăm de la Silistra (Durostoro) până la Noviodunum (Tulcea), șase orașe mai însemnate: Transmarisca, Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimis; iar dela Noviodunum până la Callatis două orașe: ad Salices, și Tomis. Dacă

mai adăugăm încă o parte din orașele Moesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de orașe în acea provincie, dintre care cele mai multe au pierit fără de nici o urmă. Rămânând moștenire împărăției Răsăritului, Dobrogea a fost cutreierată, ca și Principatele românești, de roiuri de popoare... Urmași ai dacilor și romanilor și cei din urmă posesori ai Dobrogei înaintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sunt împrejurările chiar. Dar dacă dreptul nostru istoric și împrejurările sunt destul de puternice față cu Bulgaria și cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima jus posterior derogat priori e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sunt adevărații proprietari ai ei și dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov domnesc alături cu proprietatea reală, mai ales când n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales când am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Mihai EMINESCU, Opere III, Publicistică, Corespondență, București, Univers Enciclopedic, 1999

(„DOBROGEA 1878-2008. ORIZONTURI DESCHISE DE MANDATUL EUROPEAN”, volum coordonat de Valentin Ciorbea, Editura EX PONTO, Constanța, 2008, pagina 23)

*Teiul lui Eminescu din Iași.
Diana Luminița, Pinterest*

Venii din depărtări / Cobori în jos, Luceafăr blând...

Margareta DONOS

Orășelul Vevey, mic și pitoresc, este așezat în brațele falezii cu fața spre lacul Lemman; e situat geografic la distanță egală între capitala internațională Geneva – care adăpostește principalul sediu al Organizației Națiunilor Unite în Europa, și orașul Berna – capitala administrativă a Confederației Elvețiene. Localitate liniștită și sublimă, care-și scaldă picioarele în apele cristaline ale lacului, Vevey devine cunoscut în lumea întreagă, atunci când Charlie Chaplin a fost exilat din Statele Unite și s-a stabilit aici cu familia.

Renumitul actor a locuit în regiune un sfert de secol: din 1952 și până la dispariția sa, în 1977. După ani de proiecte și negocieri diverse, autoritățile locale au transformat casa lui Chaplin din capul falezii într-un muzeu dedicat vieții și parcursului deosebit al actorului, iar pe malul lacului, pe așa-numita Plimbare la lac se găsește și monumentul lui Charlie Chaplin. De la deschiderea muzeului intitulat „Lumea

lui Chaplin”, în 2016, Vevey devine incontournable pe traseul turistic elvețian. Pentru românofoni însă, Vevey era deja înscris pe agenda traseelor turistice din această țară.

În anul 2000, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la naștere, Mihai Eminescu devine vecinul apropiat al lui Charlie Chaplin pe Plimbarea turistică de pe marginea lacului. De ziua Poetului, Ambasada României, în colaborare cu primăria orașului Vevey, a inaugurat sculptura în bronz. Pe ploaie și pe vânt, în compania câtorva zeci de românofoni mândri de prezența marelui poet în localitatea Vevey. Bustul lui Mihai Eminescu, sculptat de Andreia Bove, este instalat pe un soclu clădit din cărți cu inscripții în diverse limbi. Privirea celebrului scriitor scrutează orizontul, pierzându-se undeva în apele lacului...

România a oferit acest cadou în semn de recunoștință pentru a marca o relație de prietenie, care începuse în 1989, exact la un secol de la moartea „ultimului romantic”, prin înfrățirea orașului Vevey cu localitatea Goicea – ca o strângere de mână cu întreg poporul român.

În fiecare an, la 15 ianuarie, se adună moldoveni, ardeleni, munteni și chiar rusofoni – admiratori ai operei poetului – la o ceremonie de depunere de flori: se cântă românește, se recită versurile poetului, se discută noile apariții editoriale, se oferă un pahar cu vin. Primăria

localității este prezentă de fiecare dată și deseori sărbătoarea se desfășoară chiar în una din sălile municipale. În anul de pandemie 2020, la două decenii de la instalarea bustului și la 170 de ani de la nașterea poetului, sărbătoarea a fost mai modestă: prin limitarea numărului de participanți și cu respectarea strictă a măsurilor sanitare declarate pe timp de Covid-19.

Pentru serbarea din 15 ianuarie 2022, Misiunea Republicii Moldova pe lângă Organizația Națiunilor Unite, împreună cu alte organizații internaționale de la Geneva, a reușit să programeze o serată cu muzică și poezie în una din sălile muzeului „Alimentarium”, din vecinătatea imediată a bustului lui Eminescu. Pandemia impune în continuare vigilență sanitară – prezentarea certificatului de vaccinare, purtarea măștii sanitare, respectarea distanței și a altor măsuri antivirus.

După depunerea de flori la bustul marelui poet, unii participanții se plimbă pe faleză, ajungând până la strada Clara Haskil, unde, între 1951 și 1960, a locuit cunoscuta pianistă, trecând, bineînțeles, și prin fața bustului artistei Anne de Noailles*.

Celebrarea nașterii lui Mihai Eminescu într-o țară îndepărtată, în plină iarnă, are semnificația unui început de primăvară, a unei brize calde pe meleaguri străine, a unui început nou plin de speranțe.

**Anna de Noailles (nume la naștere – Anna Elisabeth Bibesco Bassaraba de Brâncovan , n.15 noiembrie 1876 – d. 30 aprilie 1933, Paris,), a fost o scriitoare și poetă franceză de origine română, vedetă a saloanelor mondene din Paris la începutul secolului al XX-lea.*

Nume cu rezonanță în lumea literară din Franța, e de menționat că Anna de Noailles a fost prima femeie admisă în rândurile membrilor Academiei Române. „Doamna Anna de Noailles, născută Brâncoveanu, din sânul Bibesților, este considerată astăzi o mare poetă a Franței. Criticii recunosc în scrisul ei spiritul rasei noastre”, a fost motivația lui Nicolae Iorga pentru introducerea Annei în rândurile membrilor Academiei. La data de 25 iunie 1925 Anna de Noailles devine prima femeie admisă în Academia Română, ca membru de onoare.

Lacul Suițghiol
Foto: Iulia Pană

Drumul grâului către pâine

Raluca PETRE

Un an s-a încheiat și altul nou, 2022, a început. În tradiția noastră populară, inclusiv cea dobrogeană, anul vechi se încheie, pe 31 decembrie, cu plugușorul. Acesta este, după cum explică etnologii, o poveste cvasi-magică a pâinii noastre cea de toate zilele. „Urarea este un lung poem în versuri care prezintă succesiunea muncilor agricole - de la aratul ogorului până la coptul colacilor”¹. Chiar numele acestui colind cuprinde în el „plugul”, unealtă care permite gospodarului să are și să semene grâul. Frumosul plugușor dobrogean pe care îl vom cunoaște mai bine în rândurile de mai jos a fost cules de etnograful și muzicologul român Teodor T. Burada², la sfârșitul secolului al XIX-lea, de pe meleagurile dobrogene și prezintă o ritmată abordare a drumului grâului către pâine în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră. În acest număr al revistei noastre avem ca punct de referință plugușorul dobrogean înregistrat cu aproape un secol și jumătate în urmă³ și

vom încerca să redăm principalele momente ale transformării grânelor în pâine, baza hranei și a bunăstării dobrogenilor de pe aceste meleaguri cu pământuri fertile, vânturi puternice și ape puține. În rândurile de mai jos vom fi alături de jupânul Vasile, personajul principal al

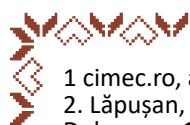
acestui plugușor. Vom urmări împreună cum gospodarul se pregătește de muncă, lucrează cu boii și caii lui, își pregătește și folosește unelte, cară grâul la moară și aduce făina acasă pentru ca gospodina să facă pâine și colaci. În plus, vom folosi câteva imagini, viziuni artistice ale acestor munci ale câmpului, pentru a putea intra mai ușor în atmosferă.

Dacă suntem atenți la conținutul colindului, varianta dobrogeană, vom observa că începe cu gospodarul Vasile care-și pregătește boii spre a fi puși la plug:

*„Se sculă ist domn bun,
Vasile jupîn,
Cu plugul cu 12 boi,
Boi bourei în coadă codâlbei”*

„Car cu boi” de Nicolae Grigorescu, 1899

1 cimec.ro, accesat în 11.01.2022.

2. Lăpușan, Aurelia, ediție anastatică îngrijită și prefațată a lucrării „Theodor Burada, O călătorie în Dobrogea, 1880”. Lucrarea a apărut sub egida Centrului cultural județean Constanța Teodor T.Burada, 2014.

3. Theodor C.Burada, „Călătorie în Dobrogea” apud. Sânziana Ionescu, „Plugușorul din Dobrogea anului 1880: cum suna pe vremuri colindul de Anul Nou pentru românii care descopereau pitoreasca regiune a țării”, 30 dec 2015 adevarul.ro, accesat în 10.01.2021.

Fertilul pământ dobrogean este pregătit pentru semănat cu ajutorul plugului tras de doisprezece boi. Povestea continuă cu semințele de grâu ce sunt plantate cu spor în pământul reavăn, proaspăt arat:

*„Brazdă neagră resturna
Grâu în poală el lua,
Cu dreapta mi-l asverlea
Semăna și isprăvea”*

După ce a terminat de semănat, Vasile a mai stat cu jupâneasa o lună după care a luat un frumos și negru cal din grajd și s-a dus călare să vadă cum a crescut grâul în ogor. Spre mulțumirea sa:

*„Și l-a găsit frumos
Ca și fața lui Hristos,
În paiu ca trestia,
În spic ca vrabia,
În grăunț ca mazerea”*

Bucuria de a găsi grâul pârguit a fost atât de mare încât jupânul Vasile nu s-a mai întors acasă, ci s-a dus direct în târg, ca să găsească și să pregătească unelte pentru secerat. S-a dus cu fierul la meșter (descriș cu epitete puțin măgulitoare) ca să-i pregătească secerile:

*„La terg se ducea
Și `ndată îmi lua
Nouă oca de oțel
Și nouă oca de fer;
Porni drept la Stan țiganul,
Fiir-ar a dracului mormanul!
Făcu niște săcerele
Incărlicățele
Cu dinți de chipărețele”*

*„Fierărie țigănească”,
gravură după un desen de A. Lancelot, 1860*

Uneltele sunt împărțite tuturor celor cu putere de muncă și destul de apropiați de familie încât să muncească pentru ea, „fini și finicele (...) nepoți și nepoțele”. Jupânul Vasile merge la câmp împreună cu ceilalți pentru a aduna grâul copt în mijlocul verii și a face clăi de fân:

*„La secerat se povernire:
Unii mănunchi făceau,
Alții snopii legau
Și în claie `l clădeau,
Din clăi în cară `ncărcau,
La arie ei plecau.”*

După secerat urma treieratul, cu ajutorul cailor pregătiți și potcoviți. Odată grâul făcut bob, gospodarul se pregătea să meargă la moară ca să facă făina. Boii și sacii pregătiți, jupânul Vasile pornea către morile dobrogene, despre care aflăm:

*„La moară mi se ducea,
La moară la căpătan
Unde a fost Dumnealui an,
La moară la Văjiita
Unde a fost baba Dumitra,
La moară la Siriclia,
Unde a fost baba Maria”.*

*„Moara lui Pavel Kiselev”
de Maxim Gherasim, Letea, 1962*

În prezent morile nu mai fac parte din peisajul dobrogean cotidian. În schimb, în perioada în care Teodor Burada culegea colinde de pe aceste țărâmurii, morile de vânt erau o prezență obișnuită, mai ales în partea de nord a regiunii. Câteva sute de mori de șindrilă împânzeau dealurile veșnic bătute de vânt ale Dobrogei⁴. Vântul permanent făcea ca morile dobrogene să poată măcina grâu și porumb mai tot timpul anului. Dar să ne întoarcem la jupânul din plugușor și să vedem ce și cum face el cu grâul său. Odată grâul măcinat, Vasile se îndreaptă cu carul plin către casă, unde rolul său se încheie și intră în scenă gospodina:

4. Valerie Deleanu și Delia Voina (coord.), „Morile de vânt din Dobrogea. Hedwig Ulrike Rușdea în memoria etnomuzeologiei românești”. Sibiu, Ed. ASTRA Museum, 2012

*„Dar cea gazdă jupâneasă
La obraz nu prea frumoasă
În poartă eșea,
La moară privea
Să vadă carele
Și harabalele
Încărcate cum vineau,
Cum vineau și scărțieau.”*

*„Uliță dobrogeană” de
Lucian Grigorescu (1894 – 1965)*

Gospodina privește cum vine către casă carul plin cu grâu măcinat și își suflecă mâinile pentru a lua în primire treaba sa. Prima dată jupâneasa ia făina în primire și o cerne cu mâinile sale asprite de muncă.

*„Mănicele-și sufleca
Mămile iș areta,
Niște mâni negre `mbrănite
Ca niște tănjeli părlite,
Dete `n sită și `n covată
Și cernu făina toată”*

Când făina este bine cernută, gospodina începe să facă mulți colaci, pentru casă, dar și pentru toți cei care au ajutat la secerat și treierat, nepoatele și nepoțelii, finuții și finuțele:

*„Făcu colaci mulți
Mulți de cei mărunți
Dă la fini și finicele
La nepoți și nepoțele.
Un colac a mai durat
De grâu de cel mai curat,
Vru să-l dee în cămară,
Noi strigarem toți de afară:
Dă-ni-l pe ușă afară,
C`așa-i legea de astă-seară.”*

Și colindătorii își cer partea de colaci din făina cea mai bună, precum și bănuți sau eventual o bucată de porc, asta ca să le meargă bine mândrilor jupâni. Colindul se încheie cu urări de bine și toată lumea este pregătită să întâmpine noul an cu bine, spor și prosperitate:

*„Remăi jupân sănătos,
Sănătos și tot voios!
Câte pae pe casă
Atăția lei pe masă,
Câte petre la fântână
Atâtea oale cu smântână,
Câte trestii groase,
Atâte vaci lăptoase,
Și la mulți ani!”*

Speranța este ca această călătorie prin lumea plugușorului dobrogean, alături de jupânul Vasile, cel a cărui onomastică o sărbătorim pe 1 ianuarie, să ne aducă mai aproape de colindul pe care cu patos îl intonează colindătorii mici și mari și pe care cu plăcere îi primesc gospodarii. Observ câteodată cum propriii mei copii vin bucuroși de la școală sau de la grădiniță după ce vor fi învățat o poezie, un colind. Intonează frumos și ne spun

cu patos cum au lucrat cu doamna și ceilalți copii. Dar când m-au întrebat ce este plugușorul nu am fost foarte sigură. Prin acest text încerc să aduc un plus de cunoaștere, apropiere și chiar intimitate cu cei dinaintea noastră, cei legați de pământ, de grâu și de durele munci agrare de peste an. În acest fel, onorăm oamenii acestor meleaguri dobrogene și îi facem să devină și parte din viața noastră actuală.

Cum petrec rușii lipoveni Crăciunul, Revelionul și Boboteaza

Sărbătorile pe rit vechi, nealterate de trei secole

Manuela LUNGU-MOLDOVEANU

Tradițiile de iarnă continuă și în luna ianuarie și asta pentru că, deși suntem aici, pe pământ dobrogean, un amalgam de etnii și confesiuni, ne bucurăm unii pentru alții când vine vorba de sărbătoare.

Peste un milion de cetățeni români petrec sărbătorile de iarnă pe rit vechi. Dintre toți creștinii ortodocși de stil vechi, aproximativ 40.000 sunt rușii lipoveni. Cea mai mare comunitate de rușii lipoveni este concentrată în Dobrogea, în județul Tulcea. Localitatea Sarichioi numără cei mai mulți rușii lipoveni din întreaga țară. Aici, tradițiile sunt păstrate cu sfințenie, iar

Colindatori din Sarichioi

*Crăciun la Biserica Ortodoxă de rit vechi
Sfântul Vasile cel Mare din Sarichioi*

Katia și Patrik Miron

ritualurile specifice slujbelor religioase oficiate cu ocazia sărbătorilor au rămas nealterate de 300 de ani. Datele istorice atestă faptul că în Dobrogea de Nord, cazacii staroveri ai lui Ignat Nekrasov s-au stabilit în jurul anului 1740. Deși rușii lipoveni vorbesc un dialect care păstrează cu mici diferențe structura limbii ruse oficiale, slujbele sunt oficiate în limba slavonă. De altfel, până în secolul al XVIII-lea întreg poporul român a folosit alfabetul slavon.

„Hristos Rajdaïta!”

Crăciunul pe rit vechi se sărbătorește pe 7 și 8 ianuarie, iar trecerea în noul an, în noaptea de 13 spre 14 ianuarie. Practic, calendarul iulian, după care se ghidează creștin-ortodocșii de rit vechi este decalat cu 13 zile față de calendarul oficial.

Toți lipovenii din Sarichioi păstrează tradițiile cu sfințenie, sunt oameni credincioși care merg la biserică cu întreaga familie, îmbrăcați în port popular lipovenesc, și se bucură de fiecare sărbătoare. De Crăciun se cântă un singur colind - „Hristos Rajdaïta!” (Hristos Rajdaetsa!), care înseamnă „Hristos s-a născut!”. Colinda lipovenească este cântată mai întâi la biserică, în seara de Ajun, când serviciul religios începe în jurul orei 21.00 și se termină în noaptea de Crăciun pe la 1.00-2.00. Colindul bisericesc slăvește Nașterea Domnului și la slujba de dimineață, când credincioșii revin la biserică. Enoriașii pleacă apoi pe la casele lor și se așează cu toții în jurul mesei, timp în care primesc colindătorii din corul bisericesc și cântă laolaltă cu ei. Masa de sărbătoare este încărcată cu bunătăți ca la românii care serbează Crăciunul pe stil nou.

Haladeț și cașnic pe masa de Crăciun

„De pe masa de Crăciun nu are cum să lipsească haladeț - răcitura, pe lângă toate celelalte cum sunt sarmalele sau salata de boeuf

pe care o mănâcă cu toții. La noi se face cașnic - un desert specific lipovenesc, ce se mănâcă în trecut la toate sărbătorile mari și la nunți. Este ca un fel de budincă din orez și fidea, cu ouă și lapte, făcut la cuptor. Se taie cubulețe și se mănâncă cu miere de albine”, ne-a declarat Katia Miron, mama lui Patrik-Adrian (4 ani), Sebastian (14 ani) și Emanuel (19 ani). Deși sunt tineri, Katia și soțul, Petrică Miron, prețuiesc tradițiile lipovenești și încearcă să le transmită și celor trei fii dragostea și respectul față de cultura comunității lor. De altfel, copiii sunt nelipsiți de la biserică în zilele de sărbătoare, iar cel mare este colindător de bază în corul bisericii. De Crăciun, copiii sunt vizitați cu daruri nu de către Moș Crăciun, ci de Ded Moroz (Det Maroz), în traducere Moș Gerilă.

„Seiu, veiu, pasivaiu!”

Revelionul se serbează în noaptea de 13 spre 14 ianuarie, când masa este din nou încărcată cu bunătăți. Ca și la credincioșii pe stil nou, de pe masa de la trecerea dintre ani nu lipsește peștele. Pe 14 ianuarie, de Sfântul Vasile cel Mare, când copiii vin de la biserică merg cu sorcova. Nu au însă o sorcovă propriu-zisă, ci o traistă plină cu orez, grâu, porumb, pe care le aruncă în băutura gospodăriei gazdelor pentru un an îmbelșugat. Prin acest obicei, cunoscut sub denumirea de „Seiu, veiu, pasivaiu!” (Semăn, semăn!), copiii le urează celor pe care îi vizitează un an prosper.

Suita sărbătorilor de iarnă se încheie tot cu Boboteaza, serbată pe rit vechi pe 19 ianuarie. În Ajunul Bobotezei se ține post negru (sacelnik), iar seara are loc o vecernie în cadrul căreia credincioșii asistă la slujbă cu lumânări în mână, la fel ca la slujba de Înviere sau de Crăciun, întâmpinând astfel sărbătoarea Botezului Domnului. După Bobotează, preotul umblă pe la casele credincioșilor și stropește cu agheazmă toate încăperile casei, ca de altfel întreaga gospodărie.

Sărbătoarea cea mai de seamă

Adrian NICOLA

*Bun găsit
și la mulți ani dumneavoastră,
cinstiți gospodari!*

Îndată ce faci pasul spre zilele lui Ghenarie, ale lui Gerar, numit și „fiul cel mai mare al anului”, peste pragul noului an, nu ți se mai pare că timpul trece prea repede, că azi e luni și mâine e duminică. Stând în fața calendarului dat de preot la Crăciun ori la Bobotează vezi noianul de zile ce adastă a se rostogoli peste tine și te întrebi cu ce ai a le umple în anul ăsta, abia ivit. Dacă ai fi un om al satului, trăitor cu mulți ani în urmă, iar afară zăpada ar lumina diminețile pe sub plumbul norilor, chemându-te la lupta cu colții gerului Bobotezii, iar focul sobei și căldura căminului te-ar trage de spate înapoi, te-ai opri nedumerit în prag și ai sta pe gânduri. Ce ai a munci, știi bine, fiindcă potecile prin zăpadă se cer desfundate, iar vitele din grajd se cer hrănite. Când și de ce nu ai voie să muncești, fiind musai a te lenevi prin odăi sigur nu ai ști la fel de bine. Pe atunci umbla vorba că adesea munca, și nu nemunca este cea care ar putea zdruncina sănătatea și binele tău și al familiei tale, chiar dacă tu știai că este taman de-a-ndoaselea.

Chiar dacă pare greu de crezut, pestrițul rânduitor al zilelor, așa cum stătea și stă el prins pe perete, sub icoana casei, pune sub ochii omului care caută a-l desluși mulțime de sărbători în această primă lună din an. Sărbătorile astea, că vin ele din calendar sau din aducerile aminte ale celor trăitori înaintea noastră pe aceste meleaguri, te încurcă cu noian de prilejuri când nu ai voie să muncești și mai ales cu ce trebuie să faci sau să nu faci.

Iată, nici nu ai ajuns bine în a cincea zi din an și vine ajunul Bobotezei cu porunci grele, chiar fiind ele spuse din gura știrbă, la margine de ulucă, drept învățătură, de la lelea Leontina, pentru nevestele tinere, care abia au apucat a pune basma pe cap. „Să știți voi bine că în ziua asta e musai a se ține post negru, adică să nu mâncați nimic. Nici voi, nici bărbatii voștri. Să

nu-i lăsați nici pe părinți, pe socri și soacre să vă spurce casa! Și aduceți-le aminte și fetelor cam de-o vârstă cu a voastră să facă bine și să nu uite de firul de busuioc smuls din chita preotului, să și-l pună sub pernă, să vadă și ele, zăltatele, cine le e alesul. Iar voi puneți mâna de închegați apa cu fiertură din picior și urechi, de la porc. Dacă piftia vă iese frumoasă, netedă, lucioasă, așa va fi și obrazul vostru toate zilele anului, fără a se crăpa de ghearele gerului sau de săgețile soarelui. Să știți voi dară, cele ce nu ați prins din casa mumelor voastre, că lunii lui Ghenarie i se mai spune și Calinderiu, dar numele ăsta nu este fiindcă stați voi și vă uitați în calendarul cel nou precum mâțele. I se spune așa fiindcă voi și bărbatii voștri veți avea acum prilejul cel de pe urmă de a ști cum vor fi lunile anului. Puneți mâna pe o ceapă bună, că nu vă strică acolo două-trei lacrimi, tăiați-o la jumătate între coadă și moț, apoi desprindeți cu grijă din ea 12 foi, câte luni are anul deci, în care veți așeza câte o lingură de sare. Doar așa, bărbatii voștri, care nu știu alta decât a se ține după fustele voastre, vor afla care lună este ploioasă și care-i secetoasă, pentru a-și pregăti din timp ogorul și sămânța de vârat în el, ori a grăbi seceratul pentru a nu le da ploile grâul la pământ. Și aveți de grijă, minți încurcate de fumurile tineretii! De mâine, timp de douăzeci de zile nu se cuvine, cu pedepse grele celei ce va încălca legea, ca cineva să spurce apele prin spălat, prin făcut lături. Și nu doar de pronii să vă feriți voi că vă vor pedepsi, dar și de oamenii

satului, care nu vor să-și adape caii și vitele la jgheabul sau în pâraul cu ape murdare. Așa că faceți bine și clătiți-vă azi, cât mai puteți, țealele, oalele și blidele!”

Iar poruncile transmise de cer prin lelea Leontina prindeau a-și spori numărul, încât femeile tinere abia le mai puteau ține socoteala. Nu treceau bine îndemnurile sale cele de făcut sau nefăcut de la Bobotează, căci pe la jumătatea lunii, atunci când se spune că iarna ar fi la jumătate, sfaturile sale aduceau iarăși la uluci pe femeile tinere ale uliței. Venea vremea Atanasiilor, când era musai să nu muncești fiindcă puteai fi pedepsit cu boală grea pentru tine, dar mai ales pentru ai tăi, copiii fiind mai întâi găsiți de osânda prorocită a bolii. Bătrânii - din cei duși cu războiul - își aminteau bine cum și cu ciuma fuseseră pedepsiți niște gospodari din alt colț de lume, fiindcă nu puseseră prețul convenit pe legea nescrisă, aceea de a nu lucra de Atanasii. „Ține, Atanasiile, prevestea lelea Leontina de deasupra ulucilor, și vei fi ocrotit de tăieturile de tot felul, mai cu seamă cele de la munca pământului, de sapă, de coasă ori de fier de plug. Altfel rămâi schiop de un picior, iar dacă de schiopătat scapi tu, cade pedeapsa pe calul tău și va schiopăta el.”

Mocanii, în locurile lor de baștină, sau ajunși și statorniciți aici, în Dobrogea, țineau însă alte sărbători pentru caii lor, care nu erau musai pentru schiopătatul de tăietură. Cu temere de ce-i rău pentru animalele lor cele mai apropiate, aceștia puneau rugăciunile și opreliștile lor și ale celor din familie drept pavăză împotriva lupilor, care puteau ataca vrednicii însoțitori ai omului, mai cu seamă ai omului călător pe timp de iarnă, în pădurea prin care treceau stăpânii lor cu ei înhămați, dar și în grajd sau în ocol, atunci când fiarele erau înfometate.

Sărbătoarea asta se ținea însă la sfârșitul lui Gerar, de sărbătoarea Filipilor de iarnă, care dura mai multe zile la rând. Bieții mocani știau din vechime că trebuie să țină atâtea zile de sărbătoare câți cai au, încât ajunseseră ca la nunta feciorilor familiei să le dea, pe lângă toate cele bune și de folos la noua lor casă, câte o zi de ținut Filipii de iarnă drept „moștenire”. Nici nurorile nu scăpau mai ușor, căci bătrânii cereau ca acestea să țină de Filipi atâtea zile sărbătoare, cât țineau și soacrele lor, pentru a-și păzi ograda de primejdii, cum ar fi lupii, șerpii ori focul.

Pe deasupra, în timpul sărbătorii Filipilor oamenii nu trebuiau să dea nimic din casă ori din ogradă, dărnicia lor însemnând că vor da tot anul acela, iar din munca lor nu se vor alege cu prea mult. Mai era și altă năpastă ce avea să se abată asupra curții lor ca pedeapsă a nesocotirii

Filipilor, căci ulii vor năvăli asupra pășărilor curții și le vor răpi.

Sărbătoarea Filipilor de iarnă nu era și nu este nici acum de neluat în seamă, fiind încă respectată de oamenii satelor. Aceasta își are

rădăcini adânci, în vremurile vechi, în timpul înaintașilor noștri daci. Aceasta nu-i decât una din sărbătorile închinată lupilor, fiarele cu care dacii își înspăimântau dușmanii, punând capete tocmite din metal în vârful lăncii de la stindardele lor. Sărbătoarea este acum, în luna lui Gerar, însă capătul ei din față se află în urmă cu 80 de zile, când se spune că începe împerecherea lupilor, aceasta urmând a se termina la sfârșit de Gerar și început de Făurar.

Lupii, fiare feroase ale pădurii umblând în haite, umpleau de groază satele acestei țări pe vremea când acestea erau învelite în păduri, precum pruncii în scutece. Urletele înspăimântătoare cu care se chemau atunci când adulmecau prada, setea lor de sânge și pofta nemăsurată de carne, sărăceau adesea stănele și scăldau în lacrimi lumea din sate izolate și cătune, căci atacau cu furie, fără alegere, adesea mâncându-se chiar unii pe alții. Animalele de pe lângă casele oamenilor, nepăzite strașnic cu foc, câini puternici, zgomot de arme și îndemănare, oamenii răătăciți, care nu le cunoșteau puterile sau aveau îndrăzneala de a-i înfrunta fără pic de ajutor, căprioarele și alte vietăți slabe ale pădurii ce le ieșeau în cale, cădeau răpuse de colții și ghearele sângerânde ale haitelor de lupi.

Oamenii neumblați la carte, sprijinindu-se doar pe credință și povață, din vremurile de demult, vedeau puterea lupilor ca primită și sporită de ființe de dincolo de tărmurile înțelegerii omului, cum erau și Filipii, iar aceștia se cădea a fi „îmbunați” cu danii, rugi și sărbători. Așa a mai apărut încă una din acele sărbători dedicate lupilor, Filipii de iarnă.

Filipii erau, în mintea oamenilor, „păstori ai lupilor”, așa cum oamenii erau păstori ai oilor sau ai turmelor de vaci; cum lor, ca baci, ca oieri sau ca vâcari la vitele satului, li se cuvenea cinste și ascultare atunci când porneau a paște un munte de oi, ori a strânge vitele satului într-o cireadă

legănată de sunetele acioaielor, așa Filipilor li se cădea ascultare și temere ca păstori ai lupilor. Taman de aceea, sărbătoarea era ținută cel mai cu temei de către aceștia, de către stăpânii de animale, de către oieri și văcari, prinsatele înșirate la poalele muntelui, dar și de cei care străbăteau cărările pădurilor de munte în căutarea lemnului pentru cioplit sau care își duceau parte din viață culegând fructe de pădure.

Spaima acestora față de feroasele animale era atât de mare, încât la casa oamenilor care aveau animale se anina pe hornul casei o secure sau un topor în care ar fi trebuit să se taie lupul dacă ar fi vrut să intre în case pe horn. Alți săteni lipeau gura sobei cu lut, pentru a nu avea pe unde pătrunde lupul în casa lor, dar și pentru a „lipi” astfel gurile lupilor. Femeile nu aveau voie să se

spele pe cap în zilele de Filipi, dar nici să coasă ori să țeasă, fiind supuse unui întreg catastif de opreliști, după obiceiul locului, pe care nici lelea Leontina nu le mai ținea bine minte.

Omătul de afară le pune stăvilă voinței de muncă încă de la pășirea dincolo de pragul casei, calendarul dat de preot îi îndemna să nu muncească de ziua unuia sau altuia dintre sfinți, iar legile nescrise ale satului îi învățau a nu se depărta prea mult de ograda casei lor; după lordănit, obiceiul din ziua de Bobotează de a colinda pe la casele fetelor de măritat pentru a le stropi cu apă sfințită ori a le arunca în sus, către cer, vremea colindelor era încheiată; gerul devenea năprasnic, căci era „gerul Bobotezei”, așa că mai bine ațâtau un foc blând în soba din odaie, scoteau din pivniță un blid cu murături și o uscătură de mreană afumată, adusă dintre rădăcinile sălciilor de pe malul Dunării, poate câteva scrumbii din cele uitate la uscat, la soare domol, abia strecurat prin patul de sare, de sub streșina casei, alături de o ulcică de vin cumințe, cu limpezimi de nisip și un iz de amăreală amintind de gustul sămburelui de migdală, pentru a scăpa de vedenii și a-și aduce aminte că sărbătoarea cea mai de seamă ce trebuie cinstită de cineva este Viața.

*Al dumneavoastră, cu smerenie,
Adrian*

Foto: Iulia PANĂ

Vânătorii de iepuri și mreana fermecată

Ovidiu DUNĂREANU

(...) Nimeni nu și-a îngăduit să ia loc, până când mâncarea și băutura n-au fost slujite de popă și de dascăl. Și-n timp ce vocile acestora răsunau cumpănite, pogorându-le în suflet cu evlavie o tihnă plăcută, gândurile, asemenea mânjilor sălbăticiți, lăsați liberi și uitați pe grinduri, le-au zburat la cei plecați dintre ei în loc luminat, în loc cu verdeață, în loc de odihnă, de unde, cum glăsuiau cei doi oameni ai bisericii, a fugit toată durerea, întristarea și suspinul, iar de-a pururi era viața.

— Dumezeu să-i ierte! Fie-le veșnică, lor, pomenirea! — a rostit cu tărie preotul la terminarea blagosloveniei sale, să se audă dintr-un capăt într-altul al mesei, a apucat un pahar și a vărsat câteva picături de vin în țărână, invitându-i pe toți să facă la fel, apoi i-a poftit să se așeze și să mănânce în voie...

Și unde nu s-au pus sătenii noștri pe înfulecat la bunătați! Se băteau lupi la gura lor. Umpleau stacanele, le dădeau într-o bucurie peste cap și vorbeau pe urmă cu glas înalt și cu aceeași poftă înfocată între ei, de ziceai că-s fuduli de urechi și că nu se mai văzuseră de-o veșnicie.

Au petrecut, trudind din greu cu înfruptatul, băutul și trăncăneala, tot restul zilei și aproape că nici n-au prins de veste când s-a lăsat, galben-cenușie, neliniștitoare, inserarea.

Și-atunci, la spartul mesei, s-au trezit cu două momâi de bărbați proțâpiți în mijlocul răscrucii din dosul bisericii. Fără să fi fost simțiți de careva, nici măcar de vreo potaie de câțel, aceștia — așa cu bărbile crescute, aspre și găvanele ochilor scăpărând stăruitor precum tăciunii încinși, înfrigurând aerul cu răsuflarea, înhăimurați în cojoace și căciuli zdrențuite, cu traistele ferfeniță pe după gât, unși pe chipurile înegrite de praf cu grăsime, sprijiniți în ciomege roase de putregai, cu obielele rupte, înfășurate peste nădragii sfâșiați și peste labele picioarelor vârate în opinci sparte, cu promoroaca groasă de două degete pe sprâncene și pe mustață, gârboviți de clădăriile de iepuri înghețate bocnă pe umerii lor — păreau să fi picat acolo din altă lume.

O rumoare a cutremurat praznicul. Pe dată, mesenilor le-a dispărut cheful de hlizeală. Au

înlemnit, adânc tulburați, zgâindu-se la ei, cu dumaticatul și paharul la gură. Chingi de mărăcini li s-au chircit pe țeastă. Un amestec de înstrăinare și de frică sălbatică le-a sleit inima de vlagă și le-a golit mintea de gânduri.

Albi ca varul la față, cu sângele sloi în vine, au găsit totuși puțința de a se închina, de a-și scuipa în sân și de a bâigui în șoaptă câte o rugăciune. Își dădeau seama că sunt din nou martori la un fapt fără noimă, cum se dovediseră a fi de altfel multe dintre împrejurările survenite din iarnă până atunci.

Cu toate că înfățișarea li se schimbase destul de ciudat, fiind greu de recunoscut, arătările căzute din cer și postate la răspântie, nu erau alții decât Marin Răgălie și Ion Zăbavă în carne și oase. La multe s-ar fi așteptat sătenii, numai la întoarcerea acestora acasă, după atâta amar de zile, nu. Așa ceva le părea pur și simplu de necrezut.

— Ce-ați rămas ca popândăii! Puneți mâna și ajutați-i să-și dea jos încărcăturile de pe ei și făceți-le loc la masă, că or fi foarte flămânzi, sărmanii! — i-a îmboldit, învingându-și spaima, unul mai tare de înger.

Ceilalți n-au așteptat să li se zică a doua oară. Ferm convinși în continuare că visează cu ochii deschiși, au sărit ca arși de pe unde stăteau și s-au îmbulzit în jurul vânătorilor, să ducă la îndeplinire cele poruncite.

Fără să-și lase legăturile de iepuri de pe umeri, muți, Marin Răgălie și Ion Zăbavă s-au așezat greoi la masă, au rupt mâncarea cu degete descărnate de ger și au început să mestece și să înghită încet, privind țință în farfurie și părând a nu recunoaște pe nimeni, nici chiar pe nevestele și copiii lor, care îi bănuiseră morți și, de trei luni jumate, le făceau rânduilele creștinești, iar acum, văzându-i teferi, de bucurie se frământau și plângeau în hohote...

Tot în vremea asta, pe ulița ce urca de la Dunăre la Cișmeaua de Piatră, au apucat să lipăie și să moșmondească unul după altul doi inși. Ei se poticneau din loc în loc, își trăgeau cu lăcomie sufletul, schimbau anevoie de pe un umăr pe celălalt ceva covârșitor, ce aducea cu o suveică enormă de argint, care le rupea șalele și le aluneca și unduia vie și strălucitoare între mâini, apoi iar porneau la deal îndârjiți și precauți, să nu cumva să scape greutatea din spinare, împleticindu-se și gâfâind cu ochii bulbucați și gurile uscate.

Se știa că, până și în acea zi, unii ciobani și văcari zăboveau mai mult în baltă la animale și ajungeau la pomană în ultima clipă. Așa că, obișnuiți cu năravul acestora, oamenii nici nu s-au mai sinchisit să scruteze prin întuneric și să descopere cine puteau să fie. Oricum, indiferent care sau câți ar fi venit, chiar și atunci la urma mesei, erau bine primiți, fiindcă din noianul de bucate rămăseseră încă destule feluri neatinse.

Nebăgați în seamă de nimeni, odată ajunși la cișmea, cei doi întârziați au lăsat să le lunece în ulucul larg și adânc al acesteia, povara pe care abia o mai puteau ține în cârcă. Bâltăcăiala neașteptată și asurzitoare a apei și pânza de picături reci ca gheața ce i-a împrăscat pe la spate, din creștet până în călcâie, i-au smuls pe meseni din nepăsarea lor. Cu toții, lăsându-i în plata Domnului pe vânătorii de iepuri, s-au întors contrariați spre Cișmeaua de Piatră, să vadă ce era cu buraiul și zgomotele acelea curioase.

Și când au dat cu ochii de ceea ce apărea acolo, s-au tras un pas înapoi și au scos un geamăt de surprindere. Dezbrăcați până la mijloc, lac de sudoare, frânți și desfigurați de oboseală, dar în culmea unei fericiri nepotolite, se sprijineau de prăjinile lungi și noduroase, tăiate din crengi descojite de salcie, ale undițelor, afurisiții de Rică și Picarici. Iar în ulucul cu apă limpede și pereții căptușiți de mătasea broaștei, în care cerul clătea ciorchini de stele crude, revenită la viață,

își desfăta trupul verde-argintiu, cu mlădieri și clipociri ușoare, zvâcnite, o mândrețe de mreană cum alta nu mai întâlniseră, având un cercel de aur cât un belciug falnic și scânteietor în ureche.

Halucinantă, mulțimea și-a dus brațul la ochi, ferindu-se să se uite la ea direct.

Peștoaica împrăstia o lumină moale, opalescentă, ce făcea ca întunericul să capete o transparență difuză, înșelătoare. Poleite de nimbul vaporos al acesteia, zidul din lespezi masive și crucea albă ale cișmelei sticleau, vibrând încet, ca sub puterea unei minuni.

Lumina cu irizări de smarald se revărsa precum un șuvoi de lavă topită peste ghizdul ulucului și scălda laolaltă cu apa tălpile desculțe și prăfuite ale celor doi undițari. Îi învăluia de jos în sus într-un vârtej ireal, provocând astfel impresia ca aceștia plutesc la câteva palme deasupra drumului și că n-ar fi decât niște păreri ale înserării.

Pupilele imense și neclintite ale mreiei îi pironiseră pe toți și-i scormoneau cu luciri febrile. Ziceai că ea căuta să le citească gândurile nedate în vileag și să le afle secretele și temerile ascunse cu strășnicie în taințele sufletului.

Oricât părea de ciudat, la rându-le, nici oamenii nu-și mai puteau dezlipi ochii dintr-ai reginei peștilor. Și cum zăboveau așa, ca trăsniți, chiorându-se pe sub mână la fosforul cărbunilor

lor, oamenii nu-și aduceau aminte, ca vreodată să fi mai întâlnit o uitătură asemănătoare și nici să-i fi încercat o toropeală mai plăcută și mai neobișnuită decât aceea care începuse să le furnice carnea. Iar, pe măsură ce moleșala sporea, ceva întocmai unui ecou profund și nesfârșit se depărta încet într-înșii.

Văzând că se îngroașă gluma și că lucrurile luaseră o altă întorsătură, și-au spus că sosise momentul să-și strângă catrafusele de pe masă și neîntârziat să se împrăstie fiecare pe la casa lui.

Dar până să-și ducă gândul la capăt, au simțit că nu mai sunt stăpâni pe sine. Pleoapele, aidoma aripilor unor fluturi de smoală, li s-au zbatut și închis lipicioase, grele. Amețeala unui

somn necruțător i-a înfrânt fără știre, făcându-i să caște întruna și să cadă lați pe unde au apucat. Și cât ai bate din palme, sătenii noștri au adormit buștean. Puteai să tai lemne pe ei și tot nu s-ar fi urnit de acolo de sub cerul liber. Un ied zburdalnic de vânt cu botul umed și răsuflarea lină, viesparul luminos și arcuit al stelelor, țârâitul intens, tremurat, al greierilor și viscoalea de mireasmă a salcâmlor i-au vegheat la căpătâi întreaga noapte, domolindu-le suspinele și pătimirile din vise...

Când s-au ivit zorii și s-a dezmeticit din mahmureală, timp de câteva clipe oamenii s-au măsurat unii pe alții fără grai cu o vădită mustrare de cuget, de parcă cine știe ce fărădelege ar fi făcut. Pe urmă au luat la cercetat rapid ulucile cișmelei, drumul și măsoiul părăsit de pe mijlocul lui. Dar, spre nedumerirea lor, n-au zărit nicăieri nici cel mai mic semn care să probeze că Ion Zăbavă și Marin Răgălie, cu clădăriile înghețate, de iepuri otânjiți cu ciomagul, sau Rică și Picarici, cu mreana prinsă la undiță în Dunăre, trecuseră aievea pe acolo.

Degeaba și-au bătut capul în fel și chip, să descurce ițele celor trăite de cu seară, că n-au reușit să dea de nici un fir lămuritor. Faptele cu pricina, nu pricepeau de ce, le apăreau acum înțețoșate, fără temei, anapoda. (...)

Foto: Iulia PANĂ

Ovidiu Felipov - „muncă până la epuizare!”

Ana-Maria ȘTEFAN

Artist plastic, profesor în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, clasa Design de obiect/ design de interior, conferențiar universitar dr. în cadrul Universității „Ovidius” Constanța, Ovidiu Felipov are o vastă experiență atât din punct de vedere

pedagogic cât și din punct de vedere artistic. Aproximarea sa de domeniul artelor vizuale a venit firesc, crescând într-un mediu artistic.

„Pasiunea s-a format în timp, în familia mea toată lumea se ocupă cu arta și atunci traseul ales de mine a venit ca o normalitate. Pictura și urmarea cursurilor a fost ca o deducție logică pentru mine, ținând cont că în universul meu toată lumea face același lucru. Este ca și cum aș întreba un pește când a simțit că apa este mediul lui natural.”

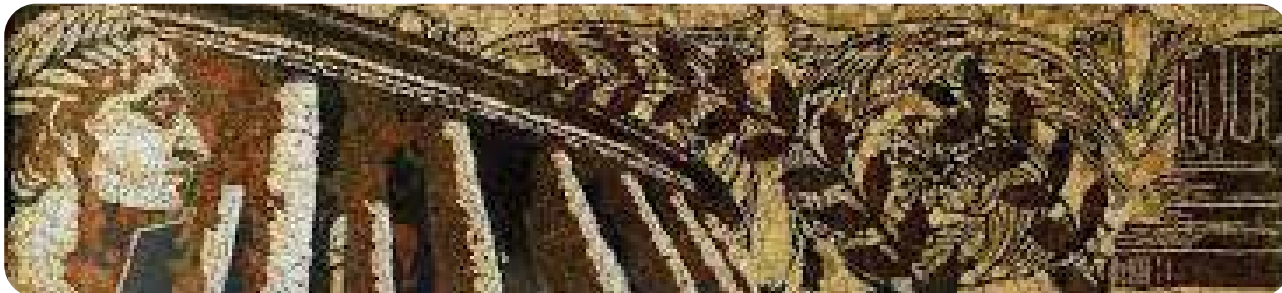
A realizat numeroase lucrări de design și graphic design și a participat în diverse proiecte, expoziții sau concursuri, obținând merite deosebite dintre care amintim: Tabăra de Creație (pictură/sculptură) „G. Apostu”, - Locul III pictură – Bacău, medalia de argint în cadrul Concursului Internațional de Pictură „Open Doors”, locul II – Concurs de pictură „Al. Ciucurencu”, organizarea Festivalului Internațional Artensive (design/graphic design/fotografie/montaj film/ instalație) în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța, expoziția „Spațiul dobrogean în contextul modernității”- expoziție de pictură la Institutul Cultural Român, Veneția, Italia 2008, și multe altele.

Primii pași în studiile artelor vizuale i-a urmat la Școala Populară de Arte și Meserii din Tulcea, urmând apoi Liceul de Artă „George Georgescu” din Tulcea, iar mai apoi Facultatea de Arte din cadrul Universității „Ovidius” Constanța. Mai târziu, a urmat studiile Masterale în cadrul Facultății de Istorie și Științe Politice, având ca temă Arta Nazistă de Propagandă. Cu pasiune și-a aprofundat studiile tot în cadrul Universității „Ovidius” din Constanța, Facultatea de Teologie cercetând Stilul Brâncovenesc în Arta Religioasă Românească a secolelor XVII-XVIII, devenind în cele din urmă doctor în teologie și istorie.

Îi place să muncească până la epuizare și nu se limitează la o tehnică anume, abordând diverse forme artistice plastice precum: pictură, desen, grafică, ceramică etc. În paralel cu activitatea personală, participă anual la 15 -17 expoziții de grup în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici din România. Îl inspiră însăși viața și parcursul zilnic cu toate interacțiunile lui.

„Inspirația poate veni de la oameni, întâmplări, percepții etc.”

Începând cu anul 2001 a avut expoziții personale dar și de grup. Subiectele abordate în cadrul expozițiilor au fost dintr-o gamă diversificată. A început cu naturi statice și peisaje (teme de atelier), iar ulterior a continuat cu structuri compoziționale elaborate într-o direcție personală. Până în prezent a însumat peste 100 de expoziții personale sau de grup. Face un balans între păreri avizate și neavizate aflându-se într-un echilibru permanent, dar în cele din urmă lasă experiența dobândită prin educație să decidă parcursul creațiilor sale.

Cu toate acestea, ne mărturisește că în România un artist nu poate trăi doar din artă, iar condițiile de propulsare sunt precare, după cum mărturisește:

„Principalul motor de propulsie ar trebui să fie sistemul valoric bine pus la punct! Formatul socio-economic nu a creat un mediu propice dezvoltării artelor plastice, cine studiază în acest domeniu își asumă acest parcurs și de cele mai multe ori sursele de venit nu vin din zona de creație.”

Carierea pedagogică și-a început-o în anul 2005 în cadrul Universității „Ovidius” Constanța, iar din anul 2020 este profesor în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, catedra Arte Vizuale. *„Aceasta opțiune a venit ca o necesitate pedagogică, interacțiunea cu elevi de vârste distincte m-a pus în fața unei provocări atipice. Cursanții Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” sunt dinamici, plini de pasiune, implicați 100% în procesul instructiv-educativ și după primele ore de pictură și design rezultatele nu au întârziat să apară.”* Mărturisește Ovidiu Filipov.

Pe cei care își doresc să se lanseze în lumea artelor plastice îi sfătuiește să țină cont că în lumea imaginarului, universul elementelor de limbaj plastic deține permutări infinite, cu condiția să perceapă și să-și asume că importanța talentului este de 1% iar a muncii de 99%!

„Talent = inteligență emoțională /domeniu de activitate. Din momentul în care cineva își dorește cu toată ființa lui să facă artă, orice devine posibil. Nu cred în talent, cred în muncă și rațiune. Am lucrat cu ani în urmă cu o fetiță care nu arăta prea multe semne de „TALENT”. După 5 ani de lucru a câștigat o bienală de artă contemporană de talie europeană și a ajuns designer de succes în Londra. Deducția logică este că atunci când există muncă, pasiune și rațiune, imposibilul devine posibil.” Mai adaugă Ovidiu Filipov

Nu are o scară valorică care să îl ajute să departajeze cele mai plăcute experiențe pe care le-a trăit predând tainele artelor vizuale, dar poate spune că în fiecare zi apare un moment de satisfacție atunci când un elev evoluează în ceea

ce lucrează, iar asta îl bucură enorm! Nu are artiști preferați, însă preferă arta de calitate și admiră multitudinea de artiști din toată lumea precum și traiectul lor creativ. De altfel, ne mărturisește că cel mai bine se simte atunci când este înconjurat de oameni valoroși și simte că fructifică fiecare secundă de dialog.

Este tatăl a două fete pe numele lor Antonia și Eva, iar timpul liber, (uneori inexistent), și-l petrece cu familia în excursii.

Muncă până la epuizare! Este dictonul care îl caracterizează. Totodată, își reproșează adesea că nu reușește să-și facă mai mult timp pentru a picta, implicându-se de multe ori în diverse proiecte culturale, lucru care îi scurtează timpul alocat creației... Totuși, ne mărturisește că la momentul actual pregătește o expoziție personală (care ar însuma peste 50 de lucrări), de tehnică mixtă.

Foto: Iulia PANĂ

În preajma sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou, când sărbătorim mai mulți sfinți, de obicei, fiecare își amintește de cei dragi, care nu mai sunt, dar care i-au iubit și i-au îndrumat pașii în viață. Are credința că ei veghează de acolo de sus și îi

ajută să depășească momentele mai dificile ale vieții. Moștenesc de la ei obiecte care le-au aparținut și care se pare că au proprietăți magice și exercită o influență benefică. De când s-a născut și până în prezent, la o vârstă înaintată eroul nostru se trezește dimineața și adoarme seara având în fața ochilor icoana care l-a însoțit toată viața, și la bine și la rău. Este icoana Maicii Domnului, care a aparținut bunicilor săi dinspre mamă. Chipul Fecioarei, zugrăvit pe un fond de aramă argintată ascunde în spatele ei o cutie care conține actul de acordare a cetățeniei române, în anul 1910, după renunțarea la cetățenia turcă, actul de căsătorie al lui Nicolae Petras și Elenei

Orfanos la Constanța, în anul 1914, actul de dotă al Elenei Orfanos menționând livezile de masline din insula Moshonisi, din Marea Egee, situată între coasta Anatoliei, care atunci, ca și acum aparținea Imperiului Otoman, în prezent Republica Turcia, și insula Lesbos sau Mytilene, care aparține Greciei. Pe lemnul cutiei, Nicolae Petras a scris cu mâna lui datele de naștere ale copiilor săi, respectiv Dumitru în 1915, Pinelopi, în 1917 și Maria în 1920. Povestea acestei icoane începe cu mult înainte, dar pentru asta trebuie să vorbesc despre părinții săi, care au trăit în Asia mică.

În a doua jumătate a secolului 19 vestul Anatoliei, întreaga coastă a Mării Egee era locuită în majoritate de greci, urmași ai Imperiului Byzantin cucerit de turci la 1453. Grecii erau o populație prosperă, de circa 1.500.000 locuitori, care se ocupau cu comerțul și agricultura crescând animale, cultivând cereale și mai ales, livezi de măslini și citrice.

Mulți dintre ei posedau mici ambarcațiuni numite caicuri cu care făceau comerț cu alte insule din Egee și chiar dincolo de aceasta. Pentru a se deplasa, caicurile erau prevăzute cu pânze și mici motoare cu aburi, care apăruseră recent. Toți posesorii de caicuri erau numiți, fără excepție, căpitani indiferent de mărimea ambarcațiunilor.

1914. Bunicii Nicolae și Elena Petra

Pe umerii bunicului

Acești căpitani aveau în sânge meseria de marinari pe care o preluau din tată în fiu și o practicau în mod desăvârșit. O destinație predilectă a acestor nave o constituiau țările române, în plin avânt de dezvoltare în preajma unirii principatelor și mai ales după apariția noului stat România. Porturile Galați și Brăila clocoteau de activitate febrilă. Vasele, caicurile venite din Asia Mică aduceau produsele din zona lor, măsline, ulei de măsline săpun din ulei de măsline, pește afumat și mai ales citrice, lămâi și portocale smochine și curmale. Printre proprietarii de caicuri care făceau curse regulate în porturile românești Galați și Brăila era și căpitanul Nicolae Petras, din orașelul Aivali, situat pe coasta turcă a Mării Egee, cam în dreptul insulei Mytilene. Datorită comerțului, acesta avea o situație materială înfloritoare. Fiul său, născut în 1872, pe care îl chema tot Nicolae a moștenit și el dragostea de mare și de călătorii cu caicul. Se ruga de tatăl său să-l ia și pe el în voiajele pe care le făcea, dar era refuzat pentru că era prea mic pentru a călători pe mare. Cam pe la vârsta de 15 ani se ascunde în cala caicului, care urma să plece spre România.

După ce vasul a ieșit în larg și s-a îndepărtat mult de țărm a ieșit din ascunzătoare și și-a făcut apariția pe punte. A încasat o bătaie zdravănă de la tatăl său, dar acesta nu a mai avut ce face și și-a continuat călătoria ajungând în România. A fost dragoste la prima vedere, mai ales că în porturile dunărene exista o numeroasă comunitate grecească care se ocupa cu comerțul și avea o situație materială de invidiat, în calitate de parteneri ai conaționalilor lor din Asia Mică.

De atunci, Nicolae Petras a călătorit mereu în România, fără nici o interdicție de la tatăl său. A realizat că țara noastră reprezenta în acel timp o imensă oportunitate pentru a face avere. S-a stabilit la Constanța, port în plină expansiune

după alipirea Dobrogei la patria mamă. Aici, la cinci km de oraș, actualul cartier kilometru cinci, a luat pământ în arendă pe care a început să crească vite și oi. În acea zonă a apărut la scurt timp cunoscuta rasă de oi Merinosul de Palas. Vitele și mai ales oile erau exportate în bazinul Mării Egee, mai ales în perioadele de înainte de Paște și Crăciun. Astfel, Nicolae Petras a devenit un om de afaceri bine cunoscut în Constanța, în perioada de dinaintea primului război mondial. Intenția lui era ca după strângerea unei averi considerabile să se întoarcă la patriada, la Aivali.

Din această cauză nu și-a investit banii în proprietăți imobiliare, fapt care avea să-l coste foarte mult mai târziu. Un singur lucru nu realizase eroul nostru, să se însoare. De altfel, este cunoscut faptul că grecii se căsătoresc târziu.

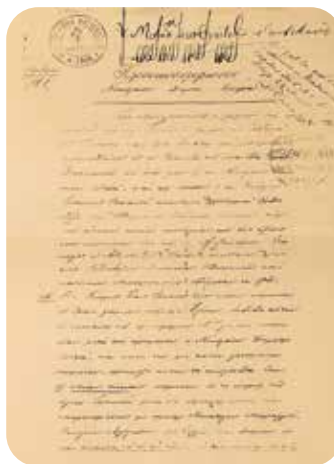
Pe la vârsta de 40 de ani pleacă la patriada să-și caute o mireasă de la el de acasă. Poposește la Aivali și peste tot se răspândește vestea că a venit fiul lui capetan Petras, grecul bogat din România să-și găsească o nevestă. Aici cele mai înstărite familii s-au grăbit să-l invite pentru a-i prezenta odraslele lor doritoare de măritiş. Printre candidate era și fiica primarului din insulele Moshonisi din apropiere, situate între Aivali și Mytilene. Acest primar, se numea Gheorghe Orfanos, adică orfanul. De fapt, numele era o poreclă pe care o căpătase la o vârstă fragedă. Incursiunile turcești asupra grecilor din Anatolia și insulele învecinate erau destul de dese în prima jumătate a secolului 19. Grecii se refugiau în bărci ca să scape de masacru. În urma unei astfel de incursiuni familia lui și-a pierdut viața. Gheorghe Orfanos, copil fiind s-a ascuns și astfel a scăpat cu viață fiind crescut ulterior de o altă familie. I-a rămas însă, porecla, care i-a devenit nume. Ulterior a primit de la familia adoptivă o educație corespunzătoare și astfel a ajuns primar

Act de căsătorie

Diploma de încetățenire

Acte de dotă al bunicii

al acestui mic grup de insulițe. Ocupația principală a locuitorilor era pescuitul și mai ales pescuitul de bureți, care la vremea aceea erau căutați fiind un important produs de toaletă. Pentru a pescui acești bureți pescuitorii se scufundau în apnee la adâncimi destul de mari.

La una din aceste scufundări, pescuitorii au descoperit o navă, care s-a dovedit a fi o navă de război rusească scufundată în apropiere la Ceșme în cursul unei lupte navale la sfârșitul secolului 18. În cala navei pescuitorii au găsit multe lingouri de argint și alte obiecte prețioase pe care le-au scos la suprafață le-au vândut și s-au îmbogățit peste noapte. Secretul descoperiri nu a fost păstrat.

Vasul a devenit un loc tot mai frecventat de pescuitorii de bureți, care au început să se certe între ei la împăteală. Până la urmă autoritățile turcești au aflat de existența navei, și au interzis accesul la aceasta, tot odată căutând să-i prindă pe cei care, între timp reușiseră să facă avere din vânzarea lingourilor.

Să ne întoarcem însă, la momentul întâlnirii de la Moshonisi. De la prima vedere candidații la căsătorie s-au plăcut reciproc. Eroul nostru povestea cu umor cum a atins intenționat pe sub masă cu pantoful său, pantoful viitoarei mirese, dar aceasta nu și-a retras piciorul. Acesta a fost, se vede, semnul acceptării reciproce. Au urmat pregătiri asidue de nuntă, care urma să aibă loc la Constanța. Familiile mirilor s-au deplasat și ele la Constanța. Toți au fost găzduiți în imobilul închiriat de ginere de pe strada Marcu Aureliu nr.3, pe malul mării, deasupra plajii Duduia. Fațada clădiri se afla în Piața Ovidiu. Era un complex de clădiri în stil eclectic, care pe vremea comunismului, mai târziu, a devenit complexul de restaurant și braserie Victoria unul din cele mai luxoase din oraș. Tot în acest complex a existat în acel timp un restaurant cu specific dobrogean, frecventat mai ales de turiști, unde aceștia savurau celebra plăcintă dobrogeană, iaurtul de oaie servit din castroane mari de lut și tăiat cu ața fiind foarte închegat, ghiudem de oaie, celebrul cașcaval de Dobrogea, care acum nu mai există, bragă și vin roșu de Murfatlar. Aceste clădiri nu mai există, pentru că au fost demolate în loc să fie recondiționate, păstrându-se fațada și stilul inițial. Piața Ovidiu sau Independenței, cum s-a mai numit, arată în prezent ca o gură știrbă. Cununia religioasă a avut loc la biserica greacă Metamorfosis, adică, Schimbarea la față, construită în anul 1867, pe timpul Imperiului Otoman.

Familia Petras era foarte admirată, Nicolae Petras fiind unul din oamenii de vază al orașului.

Duminicile și în zilele de sărbătoare megeau cu trăsura la berăria Gruber, atunci în afara orașului în zona denumită "La Vii". Acolo se întâlnea toată protipendada Constanței. O parte din clădirea fostei berării mai există și în prezent. Mergeau și la hipodrom la Palas. Acesta a fost demolat cu mulți ani în urmă. Dar viața bună nu a durat mult timp. În anul 1916 România a intrat în primul război mondial. Atacată din toate părțile România nu a rezistat prea mult timp. Ocuparea Dobrogei de trupele germane, bulgare și turcești era iminentă. Vitele, caii și oile deținute de Nicolae Petras au fost rechiziționate de armata română. Acesta a primit în schimb niște bonuri de rechiziție pe baza cărora urma să fie despăgubit de statul român. Nicolae Petras și familia Orfanos s-au refugiat la Galați. Acolo s-a născut în februarie 1917, fiica lor, Pinelopi. Frontul, însă se apropia cu repeziciune. În fața acestei situații, familiile Petras și Orfanos s-au refugiat în Rusia, la Odesa. Imediat după sosirea în Rusia, Elena Petras a achiziționat o frumoasă icoană rusească cu chipul Maicii Domnului cu pruncul Isus pe un fond de aramă argintată. Între timp, la Petrograd a avut loc revoluția burgheză – democratică din februarie 1917 și izbucnise războiul civil. Odesa, însă, se afla departe de locul conflictului iar bogații și nobilimea, care au fugit din calea războiului se distrau și petreceau, sperând ca în final gărzile albe îi vor învinge pe bolșevici. Sesizând oportunitatea, Nicolae Petras a deschis un restaurant de lux frecventat de toată protipendada Odesei, reprezentată de partidele antibolșevice. Unul dintre cei care frecventau localul s-a împrietenit cu Nicolae Petras pe care îl privea cu multă simpatie. Războiul, însă, avea să fie câștigat de bolșevicii, care avansau, apropiindu-se tot mai mult de Odesa. Aristocrații și lumea bună au încercat să se salveze refugiindu-se pe navele englezești și grecești care veniseră să îi preia și astfel să-i salveze de la o moarte sigură. Personajul care se împrietenise cu N. Petras s-a dovedit a fi un spion bolșevic. El l-a salvat pe N. Petras și familia lui, confiscându-l, însă aurul în monede, dar lăsându-i bijuteriile. Între timp, mulțimile de oameni care voiau să se salveze au năvălit în port, supraîncărcând navele, care nu mai puteau primi pe toți cei care doreau să urce la bord. Au urmat scene teribile. Oamenii se îmbulzeau și se călcau în picioare încercând să se urce pe nave. Echipajele navelor au fost nevoite să arunce în mare pe cei ce se agățaseră cu disperare de pereții și bordul navelor, pentru a evita scufundarea navelor datorită supraîncărcării. Grupul format de familiile Petras

și Orfanos a fost împrăștiat, rătăcindu-se unii de alții. Un mic grup de trei persoane format din Maria Orfanos, , Evghenia, o femeie de casă și Pinelopi, în vârstă de numai trei ani, a reușit să fie luat la bordul unei nave. În realitate, toți membrii familiei reușiseră să urce pe nave diferite, câte două sau trei persoane, fiecare crezând că ceilalți au dispărut, sau s-au înecat.

Într-un final navele cu refugiații salvați au ajuns în Grecia la Lavrion, unde au fost debarcați și instalați în corturi. Astfel au luat naștere mai multe tabere, la distanță una de alta. La scurt timp, taberele au fost vizitate de un reprezentant al Ligii Națiunilor, care cunoștea bine pe membrii familiei Petras pe care i-a întâlnit în tabere diferite. Astfel aceștia au aflat că toți au scăpat și au reușit să se salveze. Printre obiectele salvate era și icoana rusească a Maicii Domnului. Membrii familiei astfel reunite, au discutat ce vor face în continuare. Gheorghe Orfanos a hotărât să se întoarcă la Moshonisi. Nicolae Petras a hotărât să se întoarcă la Constanța, unde credea că o să-și reia afacerile.

Acum era aproape sărac, dar spera că statul roman îl va despăgubi pentru cirezile de vite confiscate de armata română. Din păcate, toate demersurile întreprinse către autorități nu au dus la nici un rezultat. A rămas sărac, cu un mic teren la km 5, la marginea Constanței, unde cultiva legume și fructe. În lipsa altor posibilități s-a angajat la firma Frații Danielopol, afaceriști de succes în Constanța în perioada interbelică, pe care i-am prezentat într-un alt material. S-a dovedit că a greșit amarnic că nu a investit în afaceri imobiliare, atunci când era bogat. Acum era nevoit să locuiască cu chirie, mutându-se dintr-un imobil în altul, toate situate în apropierea străzii Mangalia, pe care am prezentat-o anterior. Totuși, hotărârea de a se întoarce la Constanța i-a salvat viața lui și familiei sale. Poate că Icoana Maicii Domnului, care l-a însoțit mereu în peregrinările sale a înfăptuit această minune. Suntem în anul 1922 Grecia, învingătoare alături de Antantă în primul război mondial visează frumos și crede că a sosit momentul să refacă vechiul Imperiu Bizantin. Armata greacă debarcă în Anatolia și reușește să pătrundă în adâncul ei. Grecii sperau și în ajutorul partenerilor din Antantă. De data aceasta, spre deosebire de momentul obținerii independenței în anul 1830 anglo-francezii nu au mișcat nici un deget. Odată cu venirea armatei grecești, care a debarcat la Smyrna, populația greacă din zonă s-a alăturat acesteia, sperând să se scuture de jugul turcesc

vechi de 400 de ani. Armata greacă a înaintat relativ ușor până în centrul Anatoliei. Acolo a fost întâmpinată de armata turcă reorganizată, condusă de generalul Kemal Pașa, supranumit ulterior Atatürk, adică tatăl turcilor, creatorul de mai târziu al Turciei moderne. Acesta, ajutat și de armamentul primit de la tânărul stat bolșevic condus de Lenin, a reușit să învingă armata greacă, care a fost hărțuită și respinsă până la malul mării, unde cei care au reușit să se salveze s-au îmbarcat pe vasele cu care au ajuns în Grecia. Răzbunarea turcilor a fost cruntă. Au început masacrele. Turcii au pătruns în casele grecilor, i-au jefuit de bunuri și pe mulți i-au ucis, neținându-se cont că, până atunci, cele două etnii trăiseră în armonie. Și grecii din Aivali și Moshonisi au avut aceeași soartă. Întreaga familie Orfanos a pierit, cu excepția unui fiu, Apostol, care a fost salvat datorită unui bun prieten turc, pentru care prietenia era mai presus de prejudecăți. Acesta a ajuns în insula Mytilini din apropiere, care aparținea Greciei. Datorită aspectului plăcut și a educației alese primite, a făcut o căsătorie de succes, intrând într-o familie bogată, Katsaculis fabricantă și exportatoare de ulei de măsline. A ținut legătura cu familia Petras, dar din păcate a murit la o vârstă destul de tânără.

S-a dovedit astfel, că inspirația lui N. Petras de a se întoarce în România a dus la salvarea familiei sale. Oare icoana Maicii Domnului care i-a însoțit, i-a ocrotit.

Fiica lui, Pinelopi, era o fată frumoasă, cu educație, aleasă obținută la pensionul Angheni, unde fetele erau învățate să devină bune gospodine, să gătească, să facă prăjituri, să coasă și să brodeze, dar și să învețe limbi străine și să picteze. Acum, însă, neavând zestre. Ion Constantinescu, un tânăr comerciant de succes, nu a ținut cont de aceasta și a cerut-o în căsătorie. Nunta a avut loc în anul 1939. Nași au fost familia Iancu Mungiuris, un alt grec comerciant de succes, proprietar al restaurantului Luther din piața Ovidiu, devenit pe vremea comuniștilor, Victoria, despre care am scris anterior. Toată familia Petras, împreună cu tinerii însurăței, s-au mutat în blocul recent construit de Ion Constantinescu, situat pe strada Vintilă Brătianu, paralelă cu strada Mangaliei din apropiere. În continuare, această poveste adevărată se va intersecta cu cea a străzii Mangalia, prezentată într-un material anterior. Nicolae Petras a murit în anul 1949. Soția sa, Elena a trăit până în 1978, reușind să transmită mai departe saga familiilor Petras și Orfanos.

Alexandru Marghiloman și Dobrogea

Gelu CULICEA

Alexandru Marghiloman a fost un om de stat conservator, prim - ministru al României în perioada martie-noiembrie 1918. Tatăl său era mare arendaș. Despre el Duiliu Zamfirescu scria „colon californian, arendaș, antreprenor, vânător de Bărăgan, jucător de cărți, prefect. Era în cele mai bune relații cu lumea bucureșteană - miniștri, deputați și senatori, dar și cu lumea din provincie, alegători, subprefecți, hoți de cai etc”. A fost absolvent al Facultății de Drept și a Înaltei Școli de Științe Politice din Paris și va îndeplini mai multe funcții, precum procuror, judecător, iar din 1881 va deveni avocat al statului. În 1890 se va căsători cu Eliza Știrbey, nepoata domnitorului Barbu Știrbey, de care va divorța după doi ani, Eliza căsătorindu-se apoi cu Ion.I.C.Brătianu. Conservator și germanofil în preajma Primului război mondial, Marghiloman acceptă postul de Prim ministru într-un moment foarte dificil, primăvara lui 1918, România făcând o pace separată cu Puterile Centrale, neratificată însă de Regele Ferdinand. După ce s-a votat unirea Basarabiei cu România, Marghiloman a primit actul Unirii și a acționat pentru recunoașterea acesteia. Redăm în continuare câteva din însemnările sale politice.

1913. „Maiorescu a primit trei comunicări-
1. Nanu telegrafiază că a văzut pe Sassonov,
deși încă bolnav. A vestit pe bulgari că în caz de

1913. Enescu Matei, Lazarovici, Socolescu, Botez, Slobozeanu

acțiune armată a României, Rusia nu va interveni și „laissera faire”. Delcasse s-a arătat tot așa de „pesimist” și România e arbitru situației. 2. Skebek a comunicat identic, cu adaos că trebuie să spunem aceasta Bulgariei, bineînțeles nu Serbiei ca să nu devie intransigentă. 3. Furstenberg recunoaște după o depeșă ad-hoc a lui Berchtold că România are dreptul să-și ocupe

ocuparea Constanței au pus sub focul artileriei, să nimicească depozitele, să incendieze petrolurile etc. Mare neliniște în public. Discursul de la Sofia este considerat ca implicând din partea Germaniei cedarea Dobrogei bulgarilor. De foarte mult timp, „L-Echo de Bulgarie” duce o campanie activă cu scopul de a stabili drepturile Bulgariei asupra Dobrogei.

linia frontierei cu Bulgaria. Maiorescu a pregătit depeșă ca să fie Bulgaria încunoscîntă că, în caz de război cu Serbia sau Grecia, România va ocupa linia Turtucaia-Balcic. Urmează întrevvedere cu Regele: „Vorbim de apărarea balcanică. Regele - cum se declară rezel, ocupăm linia noastră și din Dobrogea și din Turtucaia. Dar trebuie 24-48 de ore, cerînd să ni se recunoască frontiera și să se ia angajament că nu se va răpi Serbiei altceva decât ce dădea Bulgariei tratatul ei cu Serbia.

1916. Statul Major publică o lungă dare de seamă a mării bătălii din Dobrogea, începută la 4 sept. dimineața și terminată la 7, și care a fost o victorie, din momentul ce a scăpat linia Cernavodă - Constanța și a respins frontul inamic. Căpitanul Solacolu vine din Dobrogea. Frontul nostru ar fi acum: Rasova - sud de Cobadin - Topraisar - malul Mării. Aripa noastră stîngă, încredințată rușilor, ar fi gata totdeauna să cedeze teren pentru a-și cruța oamenii. Rușii, cum dau peste o cârciumă, se îmbată îngrozitor și apoi pradă tot. G. Balș îmi spunea că cazacii au pradat la Tekirghiol și în sanatoriul nostru de acolo. Aseară G. Cantacuzino a aflat că Constanța este ocupată.

1916 octombrie. Gazetele rusești „Bijevaia Viedomosti” și „Noboe Vremia” povestesc isprăvile „bravilor” marinari ruși care când cu

1917. Am avut confirmarea că administrația bulgară a fost eliminată din vechea Dobroge. Singur Cadrilaterul îi este abandonat. Semn bun! Dar deocamdată nu se găsește nimic la Constanța - nici carne, nici pâine, nici încălțăminte. Mizeria cea mai neagră!

1918. ...În Dobrogea au fost ciocniri, dar ne-am bătut cu o brigadă bolșevică care nu vrea să recunoască autoritatea și să respecte armistițiul.

1918. Cancelarul, la 25 februarie, a răspuns lui Wilson. Rețin fraza că primește declarația lui Wilson după care chestiunile teritoriale nu trebuie rezolvate în favoarea și binele populației....Fac din aceasta baza părții politice din memoriul meu ce am pregătit cu Onciul și Mehedinți asupra Dobrogei. Tot în același discurs, un pasaj privitor la România.

România la rândul ei trebuie să privească principiul fundamental că țările cu care încheiem pace trebuie să fie prietenii noștri. Aceste cuvinte au părut multora un semn bun! Eu văd mai mult, indicația că nu se va admite ca România să se izoleze într-o izolare absolută.

1918 martie. Din deosebite izvoare - bulgarii nu consimt la nicio amânare în chestiunea Dobrogei. Ei cer predarea în mâinile lor imediat a provinciei. Regimentele noastre nu vor ieși

decât cu forța!... Și repet lui Hostman că la 15 noiembrie sunt demisionat dacă Bucureștiul nu este evacuat. Pe scurt, zice el - dacă anunțați țării că Dobrogea vi se înapoiază, că țara va fi evacuată la pacea generală și că înainte de 15 noiembrie Capitala va fi liberă, va fi un mare succes.

Schwartzkoppen confirma propriile mele rapoarte că bulgarii au în nordul Dobrogei 4 regimente de infanterie, 2 de cavalerie, unul de artilerie. Un gazetar, Zoltan Franyo, de la biroul de presă austro-ungar, îmi pune câteva chestiuni de formă spre a ajunge la declarația că va lucra la restituirea imediată a frontierelor...

Demblin - Întâi o scrisoare prin care Burian declară că e gata să intervină pentru evacuarea Bucureștilor și că nu va întârzia să mă puie la curent cu rezultatul. Al doilea, pentru Dobrogea - situația se lămuri cu Bulgaria, dar trebuie o garanție că, dacă dându-ne-o nouă, bulgarii s-ar întoarce contra lor, noi nu-i vom ataca.

Încheiem cu o notă din „Albumul dobrogean” pe anul 1911 care menționează că Al. Marghiloman „este președintele de onoare al Clubului conșervator din Tulcea. Se mai spune despre el: ”bărbat politic distins, cu o vastă cultură în chestiunile politice și diplomatice, acesta s-a arătat un fervent susținător al fraților noștri din Dobrogea și cu prilejul unei solicitări din partea Comunei Constanța, a acordat suma de 80000 lei din fondul comunal spre a-i ușura posibilitatea contractării unui împrumut pentru realizarea mai multor lucrări de edilitate publică... În dl. Marghiloman noi, dobrogenii, vor avea o călăuză și un sprijinitor dintre cei mai devotați și avem toată convingerea că domnia sa va stăruie ca acordarea drepturilor lor să se facă în modul cel mai larg posibil, adică ei să fie pe același picior de egalitate cu toți românii laolaltă”.

Vom continua în celelalte numere ale revistei publicarea altor opinii referitoare la Dobrogea în timpul Primului Război Mondial.

Învățăture de ieri și de azi

Neagoe Basarab, după 500 de ani

Anastasia DUMITRU

În 2021 s-au împlinit cinci secole de la moartea domnitorului Neagoe Basarab, descendent din neamul Basarabilor care a avut un rol esențial nu numai pe plan diplomatic, ducând o politică înțeleaptă, ci și pe plan cultural și spiritual. Din Basarabi se trage și Radu cel Mare (1495-1508) care a înțeles importanța invenției lui Gutenberg. Datorită voievodului Radu cel Mare, tiparul a ajuns destul de repede în țările române, unde a fost adus de călugărul sârb Macarie, care învățase meșteșugul tiparului la Veneția și tipărise trei cărți în Muntenegru. Instalată la mănăstirea Dealu, în apropierea bătrânei Târgoviște, unde Radu a stat majoritatea timpului domniei, tipografia lui Macarie a scos de sub teascurile ei un liturghier în limba slavă. Tot în zilele domniei lui Radu cel Mare, începe activitatea de mare importanță culturală pentru

români, iar Neagoe Basarab avea să ducă mai departe această moștenire spirituală, fiind ctitorul mănăstirii de la Curtea de Argeș, în jurul căreia s-a născut legenda Meșterului Manole, scriind și cartea Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, primul document de factură renașcentistă.

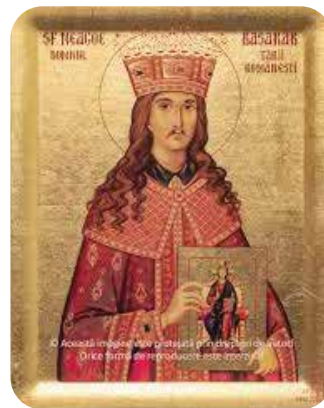
Neagoe Basarab a fost un inițiator și un sprijinitor al vieții culturale, care a desfășurat o activitate complexă, dovadă a spiritului său umanist. „N-am greși dacă am socoti că epoca de Renaștere este influențată în Țara Românească de domniile lui Radu cel Mare și Neagoe Basarab.”¹ Ca rod al tipografiei muntene, al stăruinței și al dragostei domnitorului pentru cuvântul tipărit,

1. Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, cu o prefață de N. Iorga, ediție îngrijită și referințe critice de Teodor Vârgolici, București, 2003, p. 124.

dar și al priceperii și măiestriei lui Macarie, apare Evangheliarul în limba slavă (1512). Neagoe Basarab duce mai departe opera înaintașilor săi darnici și dornici de cultură, înfrumusețează sfintele locașuri de la Cozia, Tismana, Snagov, Dealu, Cotmeana, Govora, Glavacioc, făcând donații generoase și mănăstirilor ortodoxe din Balcani, din Ierusalim și de la Muntele Sinai. A fost ctitorul bisericii Mitropoliei din Târgoviște, al Schitului Ostrov, așezat în insula de pe Olt, capodopera lui Neagoe Basarab fiind mănăstirea de la Curtea de Argeș, sfințită în anul 1517, unde voievodul își doarme somnul de veci, alături de suveranii României. Din păcate, opera sa scrisă nu este cunoscută, iar Învățăturile către fiul Teodosie, primul manual de învățătură adresat fiilor de domni, creat de un cărturar român, îndreptar atât de necesar, nu a fost studiat nici în era comunistă și nici în cea consumistă, măcinată de haosul contemporan, postmodernist.

milosteniei și al răbdării. Neagoe Basarab îi amintește lui Teodosie de viața lui David și a fiului său, înțeleptul Solomon, care, atunci când au păzit legea divină, au fost ajutați și răsplătiți de Dumnezeu. Neascultarea poruncilor a dus la decădere și la suferință din cauza patimilor ispitirii, tâlcuri pe care le spune părintele fiului său. De asemenea, grijuliul tată îi amintește viitorului domn de importanța crucii, evocându-l pe împăratul Constantin care a ascultat îndemnul mamei sale și chemarea Domnului, convertindu-se la creștinism: „Așa și tu, fătul meu, să chemi pe Dumnezeu și în vremile cele bune și de pace, și în vremile cele de grijă, și să te păzești în curăție, și îți va ajuta Dumnezeu întru toate, după cum auziși că a ajutat marelui împărat și blândului Constantin, și altora mulți care au făcut voia lui... Și iarăși mai este scris în Sfânta Scriptură: „Înălța-voi pe cei ce mă vor înălța”.²

Sfaturile referitoare la educația unui

Sfântul Voievod Neagoe Basarab, model de conducător creștin

Această lucrare de înțelepciune, aparținând lui Neagoe Basarab, nu conține numai sfaturi practice și morale, ci este o sinteză de învățăminte creștine, pline de iubire, repere folositoare nu doar celor care urmează să guverneze, ci tuturor celor care aleg să se lase guvernați de Dumnezeu. În cele unsprezece părți ale cărții, sunt inserate povestea fericitului Varlaam și a lui Ioasaf, pilda lui Varlaam, învățăturile pentru facerea de bine și pentru îngăduiala și așteptarea lui Dumnezeu, sfaturile privind cinstirea icoanelor și preamărirea lui Dumnezeu. Voievodul îi dă fiului și sfaturi despre cinstirea boierilor și a slujitorilor, despre: șederea la masă, primirea soliilor, milostivire și îndurare, dar și povești referitoare la îngropare, toate tipurile de învățături necesare unui viitor domn. Pentru a fi mai convingător, extrage exemple din Biblie și din Sfinții Părinți de unde rezultă rolul credinței și al iubirii, al

principe sunt complet opuse celor din cartea Principele, scrisă de Niccolò Machiavelli în aceeași etapă. Aceste două capodopere sunt reprezentative pentru a înțelege viziunea diferită a renaștătorilor: dacă pentru occidentali, Renașterea a însemnat începutul desacralizării societății, Evul Mediu românesc a continuat redescoperirea valorilor religioase. Citind opera lui Niccolò Machiavelli, Principele, vom înțelege de ce ea a fost preferată de tiranii secolului trecut. Hitler și Stalin au recunoscut că s-au inspirat din această carte pe care o țineau mereu pe birou. Machiavelli, format în epoca Renașterii, descrie tipul conducătorului lipsit de spiritualitate, condus de imoralitate și cruzime, modelul său fiind Cesare Borgia, simbolul forței, al megalomaniei, al corupției și al bestialității.

2. Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, op.cit., p. 62.

Niccolo Machiavelli

Principele a fost scris în 1513, dedicat lui Lorenzo de Medici, Magnificul. Acum mai bine de jumătate de mileniu, Niccolò Machiavelli, acest „Galileo al politicii”, prezicea tipologia principelui pentru care „totul este permis”, când e vorba de interesul patriei, inventând „telescopul politic” al statului laic. Machiavelli a folosit toate calitățile sale de lucid observator și analist, a apelat la logică, la propria-i experiență, la exemplele cele mai ilustre din istorie, a studiat realitățile din propria țară sau din alte țări străine. Machiavellismul din Principele este sinteza mentalității și a comportamentului tiranic, prin care scopul scuză mijloacele, dicteu având drept consecință teroarea exercitată în numele păcii, genocidul iscat din ura de clasă și de rasă, barbarisme săvârșite de „principii” însetați de putere și de sânge. „Pe oameni trebuie sau să-i iei cu binele sau să-i distrugi cu totul”, afirma autorul italian.³ Niccolò Machiavelli scria că principele care vrea să-și păstreze puterea va trebui să învețe neapărat să poată să nu fie bun, să nu-i pese de ceilalți, „să nu practice virtutea dărnicii”.⁴

În aceeași etapă, tot acum jumătate de mileniu, Neagoe Basarab își învață fiul să urmeze poruncile iubirii și ale iertării, propovăduite de Hristos, îl povățuia pe fiul său să fie mlădiță creștină, să fie bun, blând și generos cu poporul său, însă Principele lui Machiavelli oferă cu totul alte învățăminte. „Principele nu trebuie să fie nicidecum îngrijorat de faima de zgârcit pe care și-ar face-o. Acesta este unul dintre viciile care îi îngăduie să domnească... Principele care își poartă armatele pretutindeni și se îmbogățește din prăzi, din jafuri și din biruri, care pune mâna

pe bunurile altuia, acela are nevoie să se arate darnic, altfel soldații nu l-ar urma. Într-adevăr, poți să dăruiești cu generozitate din ceea ce nu este al tău și nici al supușilor tăi, așa cum au făcut Cirus, Cezar și Alexandru. Faptul de a risipi bunurile altora nu-ți micșorează faima, ci dimpotrivă, îți aduce mai multă glorie; singurul lucru care îți dăunează este acela de a cheltui din banii tăi... Prin urmare, este mai înțelept să-ți păstrezi reputația de om zgârcit, care îți creează o faimă proastă, dar lipsită de ură, decât să vrei să-ți câștigi faima de om.”⁵

De la Principele italian înțelegem că este mai bine să fii temut decât iubit, învățăminte satanice, pe care Neagoe Basarab le detesta. „Îi este necesar unui principe să știe să fie tot atât de bine animal și om... Prin urmare, întrucât un principe trebuie să știe să folosească bine mijloacele animalului, el va trebui să ia ca exemplu vulpea și leul, deoarece leul nu se apără de cursele care i se întind, iar vulpea nu se apără nici ea de lupi. Trebuie, așadar, să fii vulpe pentru ca să recunoști cursele, și să fii leu pentru ca să-i sperii pe lupi. Aceia care procedează numai în felul leului nu se pricep deloc în arta guvernării.”⁶

Principele este instruit să se folosească de viclenii pentru a-și atinge scopurile meschine. El trebuie să pară milos, credincios cuvântului dat, omenos, integru și religios, dar în același timp, să fie pregătit ca, atunci când nu este nevoie de asemenea comportare, să poată și să știe să se comporte tocmai dimpotrivă. Niccolò Machiavelli mai scrie că un principe „nou”, nu trebuie să respecte virtuțile pentru care oamenii,

3. Niccolò Machiavelli, Principele, în românește de Nina Facon, prefața de Alexandru Balaci, București, 1998, p. 17.

4. Ibidem, p. 58.

5. Ibidem, p. 59.

6. Ibidem, p. 63.

în general, sunt socotiți buni, deoarece adeseori, pentru ca să-și apere statul, el este nevoit să acționeze împotriva cuvântului dat, împotriva milei, a omeniei, a religiei. „De aceea, trebuie ca spiritul lui să fie oricând gata să se îndrepte după cum îi poruncesc vânturile sorții și schimbările ei..., iar la nevoie, să știe să facă răul”.

Din acest fragment, înțelegem de ce tiranii l-au iubit pe Machiavelli, care prezintă un rețetar al demonismului, care a dus la desacralizarea continuată în „Secolul luminilor” și al „luminilor de la răsărit”, care a culminat cu teroarea din pușcăria de la Pitești, dezlănțuită în ziua Sfântului Nicolae și în Săptămâna Patimilor cu orori nemaîntâlnite în istoria omenirii.

Din nefericire, Renașterea nu a însemnat numai o înflorire a culturii, ci și intrarea în bezna spirituală, în hățișul legilor care impuneau sau tolerau fărădelegile. Dostoievski a fost unul dintre scriitorii universali care a prevestit în romanele lui dezlănțuirea demonismului. George Orwell, autorul romanului 1984, sau Aldous Huxley, creatorul Minunatei lumi noi, au înțeles și ei consecințele machiavellismului, ale lumii fără Dumnezeu. Niccolò Machiavelli afirma „Un principe din vremurile noastre... nu face altceva decât să propovăduiască mereu pacea și credința, dar, în schimb, este cel mai mare dușman și al uneia și al celeilalte; atât una cât și cealaltă, dacă le-ar fi respectat, l-ar fi făcut să-și piardă demult și faima și puterea.”⁷ George Orwell avea să scrie despre controlul realității, despre nouvorba sau despre dublagândire, de aceea, pe ministerul Adevărului se puteau citi lozincile: „Războiul este pace; libertatea este sclavie; ignoranța este putere”.⁸ Aceste „achiziții” ale pervertirii adevărului au fost descrise inițial de Machiavelli, părintele principelui șovăitor, care, pentru a evita primejdiile, trebuia să fie meschin, perfid și crud ca să-și atingă scopurile ori ca să-și protejeze statul și statutul.

Contemporan cu Niccolò Machiavelli, Neagoe Basarab avea o cu totul altă mentalitate referitoare la relația dintre oameni, legătură bazată pe comuniune, iubire și pace creștină. Voievodul român, care a făcut multe donații mănăstirilor și care a avut grijă să dea cea mai aleasă educație fiului său, a fost foarte îndrăgit și respectat de toți. Domnitorul îi spunea viitorului domn despre sfinții, care, la necaz, vorbeau cu Dumnezeu și se rugau să dobândească binele în care nădăjduiau. „Iar, când erau zile mari și

praznice dumnezeiești, atuncea ajuna mai mult și postea, și, cu tot sufletul și cu toată tăria, făcea rugăciuni sfinte. Iar, în luminata noapte a Sfințelor Paști, toată noaptea priveghea, și porunca de puneau făclii mari prin toate turnurile și prin toată cetatea, de ardeau toată noaptea. Deci, dacă se făcea ziua, în ziua de Paști, împărțea milă tuturor limbilor și tuturor oamenilor, și da tuturor din destul”⁹, sunt cuvintele despre Constantin cel Mare. Aceste evocări nici nu pot fi comparate cu realitățile de azi în care superomul l-a exclus pe Dumnezeu din cetate și din societate, de aceea suportă consecințele, este robul tuturor, fiind bântuit de nihilisme și de tot felul de frici. Chiar dacă unii critici nu acordă locul și rolul cuvenit Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, această operă trebuie cunoscută pentru că ea constituie un reper pentru a înțelege moralitatea desăvârșită a unor voievozi care l-au așezat pe Dumnezeu în centrul universului, acolo unde îi este locul, și apoi au continuat discuțiile despre etic și estetic. Nu vom considera această operă din veacul al XVI-lea nici „himerică”, după cum spusese Demostene Russo, dar nici nu o putem neglija. G. Călinescu, în Istoria sa, îi acordă un sfert de pagină, precizând „De la vestitul voievod muntean Neagoe Basarab au rămas, contestate de unii și acestea, niște Învățături către fiul său Teodosie, scrise în slavonește... scrierea este o compilație în care se văd fraze întregi din Ioan Zlataust, elemente de Fiziolog, ecouri din Varlaam și Ioasaf etc. Așa se proceda atunci, și clasicii francezi n-au făcut altfel cu modelele lor eline. Voievodul dă, urmând prototipii, îndreptări pentru cinstirea lui Dum-nezeu, pentru dreapta judecată, alegerea sfetnicilor, răz-boi, șederea la masă etc., cu pilde (pilda cu inorogul, pilda cu șarpele).” (Editura Vlad@Vlad, Craiova, 1993, p. 11). Nicolae Manolescu, în Istoria critică, se referă în treacăt, mai mult criticând încercările de recuperare a acestor Învățături. „În Prefața la o antologie de literatură veche, publicată în 1969, autorii susțin, nici mai mult, nici mai puțin, că «trăsăturile esențiale ale culturii române, originalitatea ei, capacitatea de a exprima un ethos specific și a da expresie unor orizonturi și unor legi proprii de creștere» s-ar fi constituit în perioada slavonă”, criticul neacceptând protocronismul analiștilor care încearcă să demonstreze că literatura noastră de până la 1800 a stat în cele mai... „sincronice raporturi cu aceea occidentală.” (Istoria, p. 9).

Nu vom intra în polemici axiologice, literare sau nonliterare, însă trebuie să recunoaștem,

7. Ibidem, p. 65.

8. George Orwell, O mie nouă sute optzeci și patru, traducere din limba engleză de Mihnea Gafița, Iași, 2016, p. 10.

9. Învățăturile..., p. 59.

că, dacă am fi respectat numai câteva dintre învățămintele transmise de acești Basarabi, care au crezut în Adevăr și în Logosul Creator, nu am fi ajuns să trăim drama alienării omului postmodern, devenit victima tocmai poveștelor principilor și principiilor care conduc lumea contemporană dezaxată, bazată pe machiavelisme mereu actuale, mai ales în era postadevărului. Un alt Basarab renumit a fost Mihai Voievod Viteazul, domnul primei Uniri (1593-1601), devenit legendar, inspirând multe balade și evocări ca cea a lui N. Bălcescu, Istoria românilor supt Mihai-Voievod Viteazul. Chiar dacă pentru puțin timp, el a refăcut statul dac în vechile lui hotare, stăpânind cele trei țări române. Un ziar din Roma elogia astfel fapta lui Mihai: „Dacă a fost vreodată un principe în lume demn de glorie pentru acțiuni eroice, acesta e signor Mihai, principele Valahiei”. În același an, 1600, o altă publicație din Roma adăuga „...un atât de mare principe creștin merită să fie cinstit printre cei mai mărinimoși, mai puternici, mai viteji și mai înțelepți principii ce trăiesc în zilele noastre”.¹⁰ Epoca Basarabilor se încheie cu martiriul lui Constantin Brâncoveanu Basarab (1688-1714), care a avut un rol esențial în cultura românească a Evului Mediu, atingând apogeul spiritual cu domnitorul care a înțeles că era nevoie de o Academie Domnească. Acest din urmă Basarab a introdus un curent al vremii, acela al chemării spre învățătură, de aceea a trimis tineri la școli în Europa, în Siria, Iordania, Palestina, Egipt, Constantinopol, dovedindu-se un adevărat Mecena, cu un larg spirit umanist, care a ctitorit multe mănăstiri (biserica mănăstirii Hurez, biserica mănăstirii Râmnicu Sărat, Sâmbăta de Sus (unde a făcut și o mănăstire), biserica de la Doicești de lângă Târgoviște, biserica Sf. Gheorghe Nou din București (unde va fi înmormântat) și a zidit construcții laice: palatul de la Potlogi, cel de la Mogoșoaia, a încurajat activitatea tipografică, a creat stilul brâncovenesc prezentând motive florale și vegetale. Brâncoveanu a reușit să creeze o simbioză între mediul Renașterii italiene și cel al Renașterii orientale. Din neferice, toate aceste realizări i-au adus invidia, iar în ziua de 15

10. Petru Demetru Popescu, Viețile voievozilor, domnilor și regilor poporului român, București, 2008, p. 155.

august 1714, chiar de Sfânta Maria, sultanul avea să-l chinuie cumplit, îndureratul tată a văzut cum cădeau pe rând capetele celor patru fii, apoi a fost decapitat și el.

Cu domnia lui Constantin Brâncoveanu se încheie istoria Basarabilor, dar se deschide epoca modernă, epocă având la bază martiriul, un început al domniei principilor machiavelici, când, din păcate (da, din prea multe noastre păcate), Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie aveau să fie date uitării, iar învățămintele lui Niccolò Machiavelli urmau să fie carte de căpătâi pentru tiranii lumii care aveau să impună falsele credințe care domină și acum lumea. Câte un fanar se aprinde în orice colț al lumii pe unde se naște un alt Principe machiavelic... În epoca imoralității și a manipulării perpetue, cine mai are timp să citească învățămintele morale și religioase ale Neagoe Basarab, ale acestui smerit și credincios domnitor care este atât de demodat!? Cine să mai citească niște Învățăături de acum jumătate de mileniu, când se încurajează amnezia și spălarea de creiere...!? Cui îi mai pasă de o adevărată educație când asistăm neputincioși la demolarea tuturor valorilor și a reperelor culturale și spirituale!? Și totuși, în Cuvântul de început, Neagoe Basarab i se adresează fiului său astfel: „Mai înainte de toate, se cade să cinstești și să lauzi neîncetat pe Dumnezeu, Cel mare, și bun și milostiv, și ziditorul nostru cel înțelept... O, mare este taina înțelepciunii Tale, Doamne...” Domnitorul ne amintește că ni s-a dat limba nu spre bârfele deșertăciunii, ci spre a aduce laudă lui Dumnezeu, iar mersul pentru a fi îndreptat spre și pe calea cerească. Strămoșii noștri știau că trebuie să aibă frică de Dumnezeu, că trebuie să se roage Creatorului, să se închină în chilie sau în chilia inimii și să rămână Oameni, iar noi, după 500 de ani de la scrierea Învățăturilor lui Neagoe Basarab, după ce am intrat în „secolii luminii”, am uitat de sfatul Basarabilor, și ne-am trezit niște superoameni înfricoșați de himerele nihilismului, terorizați de virușii invizibili. Noi știm să demolăm și să criticăm, dar ne vom ridica vreodată la înălțimea gândirii și faptelor celor pe care îi blamăm sau îi condamnăm la uitare!?

Foto: Iulia Pană

Ioan Florin Stanciu publică în 2016 la editura Junimea, Cinema Orient, roman pe care Ioan Holban îl consideră pe bună dreptate, în Cuvântul însoțitor, „un eveniment editorial de excepție”. Semnatar, până la momentul apariției acestei cărți, a încă patru (Apocriful necredinciosului Toma-roman, 2008, Praful și pulberea - povestiri, 2013, Desfacerea lumii-povestiri, 2014 și Starea de Grație - versuri, 2013, scriitorul dobrogean este numit de critic „marele necunoscut, încă, din literatura română”, „deși despre cărțile sale anterioare au scris, foarte elogios, câțiva remarcabili critici literari”.

În Cinema Orient, autorul reface momente din anii cincizeci din satul Vadu, din nord-estul Dobrogei, satul său natal, dar și din câteva localități învecinate, antrenate în perioada amintită în procesul de tristă amintire al colectivizării agriculturii. Perspectiva narativă îi este atribuită în carte tânărului învățător Victor Sălceanu, repartizat la școala din Vadu, unde va avea în grijă și căminul cultural, instituție-cheie pentru propaganda noii puteri. Prin intermediul protagonistului, facem cunoștință cu figurile luminoase ale locului, cum ar fi pictorul naiv Mihai Voievodean și fiul său Daniel, diafana lipoveancă Anușka (din roman nu va lipsi o poveste de iubire), cu figuri de activiști precum Caterof și Lisei, toate acestea fiind dominate moromețian, dar netributar modelului, de învățătorul Ezarhu, reflector avizat asupra multelor feluri ale rătăcirilor umane.

Aspectul poate cel mai frapant al textului Cinema Orient este noutatea viziunii auctoriale asupra epocii negre care furnizează materia cărții. Nucleul narativ e constituit de o sărbătorire a Zilei Recoltelor Înfrățite, când țăranilor li se vor împărți și roadele primului an de muncă în gospodăria agricolă colectivă. La eveniment se așteaptă participarea unui număr mare de oficialități de la județ, raion și chiar de la București, cât și a unei echipe de la Sahia Film, care să-l immortalizeze pe o peliculă propagandistică. Sub comanda activiștilor, țăranii schimbă în timp scurt fața satului și a lor înșiși, văruind, plantând pomi, steaguri și lozinci, reparând tot ce se putea repara, însă unii golesc pe ascuns magazia de grâne unde trebuia să se facă marea împărțeală, „de la fiecare după muncă, fiecăruia după nevoi”. O furtună declanșată intempestiv chiar în ziua stabilită strică toată butaforia, fiind urmată de un incendiu care mistuie localitatea. De teama acuzației de sabotaj, țăranii se refugiază în lumea subterană a tunelurilor și galeriilor podișului de calcar dobrogean, de unde ies o dată cu topirea zăpezilor, reluându-și existența firească. Mult-pregătita Ziua Recoltei e serbată tardiv, în plină vară, când un cutremur scoate la iveală frumoase amfore grecești pline cu un vin secular, solidificat ca marmelada. Urmează o adevărată serbare orgiastică dionisiacă, încheiată printr-o defulare a urii față de autoritățile care voiseră să-i colectivizeze cu orice preț, așa încât țăranii distrug sediul P.R.M.-ului local, școala-adăpost de scrieri comuniste și îl lapidează pe secretarul de partid Caterof. E nevoie să intervină învățătorul Ezarhu și să-i avertizeze, odată ce spiritele s-au mai calmat, „cu vocea lui de profet ostenit”:

„- Iar acum trebuie să fugiți cât mai degrabă, oameni buni, sau să v-ascundeți, ca viermii, în miezul pământului, pentru că ciocoi și lepădăturile astea de slugi ale slugilor nu vor avea nici milă și nici îngăduință, întrucât ei și-au primit deja blidul de linte și pumnul lor de arginți și-or să vă ridice în ștreanguri și-or să vă pună pe tron de foc, pentru că i-ați tulburat de la pomană. Fugii, bre, vă spun, sau îngropați-vă de vii, pe unde nici șobolanul nu poate să-ajungă.” (p. 211)

Este interesantă, arătam, răsturnarea de perspectivă asupra epocii colectivizării din satul dobrogean, deoarece, rămânând în granițele adevărului, totul devine prilej de comedie, în siajul celui mai autentic spirit relativizant postmodernist. Activiști și țărani, tineri și bătrâni iau parte la acest carnaval al măștilor, ca pentru a exemplifica forme ale nebuniei omenești. Ioan Florin Stanciu creează un comic suculent de personaje și de situații, recurge la parodie și caricatural, folosește din plin limbajul pentru a discredita: „Căci, băi băltăreții lu trei-papuci, la mine, nu se există: nu pot, n-am știut, am greșit. La mine, orice greșală e sabotaj și acțiune dușmănoasă împotriva ordinii de stat. Adică: oca, stufu sau glonțu! Ce, te joci cu puterea poporului?! Deoarece chiar marele Lenin a spus: cine nu știe îl învățăm; cine nu poate îl ajutăm; cine nu vrea îl exterminăm! Ca pe muștele verzi, băi ciuciubaților!” (p.157)

Este însă de observat că palierul comic al romanului face casă bună cu un altul poemat, în care lucrurile converg spre mit, parabolă și simbol. Pot fi amintite aici narațiunile adiacente, cum ar fi cea despre turcul care se întoarce din neant să-și recupereze comoara de la descoperitorul ei din prezent sau cea despre „melek”, djinul adăpostit într-o firidă a unei biserici musulmano-ortodoxe, așa cum vor fi existat singular prin Dobrogea străveche. Iar poezia textului se naște mai ales din descrierea naturii și a locurilor, a căror magie nu poate fi afectată de vremelnicii susținători ai lui Vladimir Ilici. Nord-estul podișului dobrogean, limitrof mării și complexului lagunar Razim-Sinoe, devine sub condeul lui Ioan Florin Stanciu un teritoriu fascinant, în care se împletesc desăvârșit urmele unor civilizații diferite, de la cea greacă a Histriei, la cea otomană, când satul Vadu era înfloritoare cetate Carahorman. Spectacolul hoardei comuniste este cu atât mai repugnant cu cât se desfășoară într-un loc unde un sarcofag de marmură, o stelă funerară, o lespede a unui templu au completat firesc așezările oamenilor. Natura însăși are aici o vitalitate unică datorată prezenței apei, fiind întotdeauna catalizată de intervențiile omului, oricât ar fi ele de riscante, așa cum se observă din episodului ternului-

fantomă, acel șarpe de fier rămas în mentalul colectiv, care-i despuia pe oameni de bucate, pentru a le duce la poporul „vecin și prieten”.

În raport cu Timpul, perioada comunistă nu poate fi decât o secvență din marele film al lumii și un explicabil rateu oriental- aceasta pare să fie semnificația titlului cărții semnate de Ioan Florin Stanciu. Această idee esențială a romanului este susținută ingenios la nivel conținutistic, autorul creând permanent o intertextualitate între arta cuvântului și cea a filmului. Începând cu primele pagini, care sunt redactate sub forma unui scenariu de film, textul aglutinează trimiteri la filme mai mult sau mai puțin celebre, peliculele românești ale vremii, tehnici cinematografice, filmul fiind o obsesie și pentru Victor Sălceanu, dar și pentru copiii din sat, care fac un cinematograf al lor. Impresia cititorului este de realitate netrucată și pregnantă, de a privi un film, din afara și totodată dinăuntrul lui.

Scriind despre o epocă vitregă, Ioan Florin Stanciu alege, din nou în mod neașteptat, să rămână un adept al metaforei și al filigranării stilistice. El face parte dintre acei scriitori înzestrați cu un simț aparte al cuvântului, care știu să-i activeze la maximum chiar virtuțile sonore: „Așa că, din a doua zi, într-o marți, a și început Săptămâna recoltelor Înfrățite – adică balamucul, benchetuiala și baiaramul, căci se umbla cu cofa, plosca sau clondirul din uliță-n uliță și din casă-n casă; străinii se găseau neamuri iar dușmanii, prieteni, ca după judecata de-apoi. Și tămbălău, nene, de se cutremura pomul și cădea frunza cu omidă cu tot: chiu, hău, ura, văleleu; și tot așa pe toate ulițele și prin toate ogrăzile-tărăboi, hărhăială, bufnet, dupuială, muzici, zdrăngăneală, manele, zavaidoci, tubulhană și clocot, de părea că s-a damblagit și măduva goală a pământului, de unde răzbătea câteodată o stranie tevatură – înfundată și-un zumzet de hohot adânc, ca la nunta morților, dragi tovarăși și prieteni”. (p.203)

Cinema Orient este o carte uimitoare, operă de rafinament prin echilibrarea savantă a contrariilor, un text de excepție prin noutatea abordării unei teme dificile, prin suculența comicului și relieful scriiturii.

Foto: Iulia PANĂ

Despre mandorlă ca simbol al irumperii transcendentului

Autor

În icoane, irumperea transcendentului, a lumii nevăzute, a lumii de dincolo, este figurată prin trei simboluri: nimbul luminos, raza întreită și mandorla. Cunoașterea lui Dumnezeu prin lumină sau vederea luminii dumnezeiești este cu neputință de reprezentat cu mijloace naturale, totuși această "lumină" poate fi tradusă pictural, iluminarea fiind reprezentată numai la nivel simbolic. Mandorla este evidențiată în iconografia creștină ca o mărturie despre realitățile Împărăției Cerurilor, despre Hristos transfigurat și despre omul îndumnezeit.

Studiul mandorlei își propune evidențierea simbolismului acesteia, simbolism ce ar putea depăși dualismul materie-duh, pământ - cer, într-o unitate armonioasă, (Sorin Dumitrescu, 2010: 205) toate acestea reflectate în icoanele Schimbarea la Față, Coborârea la Iad, Învierea Domnului și Adormirea Maicii Domnului, unde mandorla poate fi definită ca "o neîndoieală fantă spre lumea de dincolo". (Sorin Dumitrescu, 2010: 208)

Mandorla¹, prin forma sa geometrică este legată de simbolistica rombului, căci apare ca un romb cu unghiurile laterale rotunjite. Ca și rombul², semnifică unirea cerului și a pământului, a lumilor inferioare și superioare, simbolizând depășirea dualismului materie-spirit, apă-foc, cer-pământ într-o unitate armonios realizată. (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 560)

Mandorla, acest simbol atât de penetrant și memorabil vizual, cu un bogat trecut iconografic, poate fi regăsit în ogiva³ goticului dar nu și în ogiva de origine arabă. Deși mandorla a fost uneori dezordonat uzată prin înlocuirea ei cu

un nimb⁴ uriaș transcendent care aureolează prezența Domnului, alteori cuprinsă în interiorul nimbului, iar în unele icoane într-un nimb de cercuri concentrice, ea încapsulează silueta Domnului care apare în icoanele ce figurează prezența dumnezeirii selectiv văzută, doar cu ajutorul văzului duhovnicesc, numai de cei care s-au învrednicit să-l aibă. (Sorin Dumitrescu, 2010: 204) Icoanele prevăzute cu mandorla sunt: Schimbarea la Față, Coborârea la Iad, Învierea Domnului, și Adormirea Maicii Domnului.

Coborârea la Iad este indisolubil legată de Înviere și, pentru că Adam era mort, pogorârea Mântuitorului, Care Și-a asumat Firea lui,

trebuia să ajungă la aceleași adâncuri în care coborâse Adam. Coborârea la Iad reprezintă însăși smerirea până la capăt a lui Hristos și, în același timp, începutul slăvirii Sale, "s-a dus și a propovăduit și duhurilor ce erau în temniță", a spus Sfântul Apostol Petru în una din epistolele sale (I.Pt. 3, 19).

4. Nimbul luminos apare uneori alcătuit din trei cercuri concentrice, echivalentul simbolic al norului luminos, nimbul, figurat întreg, apare în icoanele care slăvesc arătarea de toți văzută a dumnezeirii (Sfânta Treime, Hristos, Maica Domnului, sfinți), nimbul luminos mai apare uneori fragmentar, figurat în parte printr-un segment de cerc ce ocupă colțul din dreapta sau mijlocul laturii de sus a icoanelor.

1. Figura geometrică de forma migdalei. În iconografia tradițională, pictată sau sculptată ea este ovalul în care se înscriu personajele sacre, Hristos, Fecioara Maria, Sfinții, precum într-o galerie nemuritoare.

2. Rombul este un simbol feminin și i se atribuie un sens erotic: rombul reprezintă vulva adică, matricea vieții. Mai înseamnă și poarta lumilor subterane, trecerea inițiată spre pînțele lumii, intrarea în reședința forțelor htoniene. Într-o formă foarte alungită, ca două triunghiuri isoscele unite prin baza lor, rombul ar însemna contactele și schimburile dintre cer și pământ, între lumea superioară și cea inferioară, uneori și unirea celor două sexe.

3. Arc frânt, care permite bolților gotice o înălțime impresionantă.

În icoana Coborârea la Iad este exprimată realitatea spirituală, transcendentă a Învierii, pogorârea cu sufletul la Iad și revelează scopul și rezultatul pogorării. În icoană, Hristos a fost înfățișat ca un biruitor, izbăvitor al celor închiși în Iad, cu o mandorlă strălucitoare, simbol al slavei, de obicei în diferite nuanțe de albastru. În acest caz, mandorla trebuie citită ca o articulare a două ogive, cu vârful în jos, ca întretăiere înfiptă în adâncul Iadului, în întunecimea maximală a păcatului. (Sorin Dumitrescu, 2010: 209)

Dionisie din Furna⁵ a descris icoana Coborârea la Iad ca o "peșteră întunecoasă dedesubt de dealuri și îngeri purtând veșminte luminoase, unde Belzebut este legat cu lanțuri, domnul întinericului, și pe demoni, pe unii bătându-i, iar pe alții gonindu-i cu sulțe; și câțiva oameni în pielea goală și legați cu lanțuri, uitându-se în sus; și multe lacăte și încuietore sparte, și porțile Iadului de aramă dezrădăcinate și aruncate jos, iar Hristos, având împrejur nemărginită lumină și mulți îngeri, calcă pe ele, cu dreapta ținând de mână pe Adam, iar cu stânga pe Eva. Și de-a dreapta Înaintemergătorului stând și arătându-l pe Hristos; și lângă El David și alți drepti și împărați cu cununi și cu coroane, iar de-a stânga proorocii Ioan, Isaia, Ieremia și dreptul Abel și mulți alții, toți cu cununi în jurul capului." (Dionisie din Furna, 2000: 117)

Învieria lui Hristos⁶ este cea mai mare dintre sărbătorile Bisericii și se deosebește de celelalte ca fiind cea mai înaltă manifestare a atotputerniciei lui Hristos, confirmarea credinței și semnul învierii noastre, "Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră" (I Cor. 15, 17), spunea Apostolul Pavel.

În iconografia creștină se cunosc mai multe reprezentări ale Învierii lui Hristos, iar la începutul creștinismului a fost folosită prefigurarea vechetestamentară a evenimentului, adică Profetul Ioan ieșind din pântecul chitului.⁷ Învieria lui Hristos este bazată pe relatarea evanghelică - arătarea unui înger femeilor mironosite la Mormânt, dar în iconografia ortodoxă tradițională, momentul în sine al Învierii lui Hristos nu a fost niciodată descris, spre deosebire de icoana Învierii lui Lazăr,

5. Dionisie "cel de Furna", cum singur s-a numit a stat în Muntele Athos, unde a învățat meșteșugul picturii, "zugrăviei", "cu multă osteneală și cu vreme îndelungată îl deprinsei din copilărie, sârguindu-mă și urmându-i, după a mea putință, lui chir Manuil Panselin, care în Tessalonic străluci ca o lumină și învățând de pe sfintele icoane și preafrumoasele biserici zugrăvite de dânsul în Muntele Athos cel cu numele sfințeniei."

6. Învieria lui Hristos sau Paștele nu intră în ciclul celor douăsprezece sărbători principale ale Bisericii. În "Predica la Paști", Grigorie Teologul spunea: "pentru noi este sărbătoarea sărbătorilor și praznicul praznicelor; întrece toate celelalte sărbători, așa cum soarele întrece stelele în strălucire; și acest lucru este adevărat nu numai pentru sărbătorile omenești și pământești, ci și pentru cele ale lui Hristos și prăznuite pentru Hristos".

7. Această reprezentare se află în catacombele romane, începând cu secolul al-II-lea.

atât Evangheliile, cât și Tradiția bisericească nu spun nimic despre acel moment și nu relatează cum a înviat Hristos (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 200) și nici o icoană nu o arată.⁸

În icoana, Învieria lui Hristos este slăvită ca o taină negrăită, inaccesibilă oricărei cercetări dar absența redării momentului Învierii arată caracterul său de nepătruns pentru mintea omenească și imposibilitatea de a-l descrie, de aceea în iconografia ortodoxă există două reprezentări care corespund sensului acestui eveniment. Una este convențional-simbolică și descrie momentul care precede Învieria lui Hristos cu trupul - Pogorârea la Iad, cealaltă - momentul ce a urmat Învierii cu trup a lui Hristos, venirea mironosițelor la Mormântul Domnului. (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 202) "Nu numai că piatra s-a dat la o parte de pe mormânt, dar pecetea de pe ea au rămas neatinsă atunci când a înviat Hristos, iar viața din mormânt a răsărit, în timp ce mormântul era pecetluit. Hristos înviat a ieșit din mormânt tot așa cum a intrat la Apostoli, prin ușile încuiate pe care nu le-a deschis; a ieșit din mormânt fără nici un semn ca cineva din preajmă ar fi văzut ceva." (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 203)

În descrierea iconografică a lui Dionisie din Furna, în icoana Învieria lui Hristos, "mormântul este deschis puțin, și doi îngeri, cu veșminte albe, strălucitoare, șezând la marginea mormântului; și Hristos, călcând deasupra

8. Subiectul Învierii lui Hristos este de origine bizantină, dar în iconografia veche ortodoxă s-a aflat numai în ilustrații și chiar și atunci extrem de rar, iar în iconografia rusă a apărut o dată cu începutul instalării curentului decadent, spre sfârșitul secolului al-XVI-lea, sub influența artei religioase apusene, unde, începând cu Renașterea, această temă a dobândit o mare popularitate.

acoperământului mormântului și binecuvântând cu mâna dreaptă, ține cu stânga un steag cu crucea de aur și mai jos de el se află ostașii, unii fugind, alții zăcând pe pământ ca niște morți, în depărtare văzându-se femei purtătoare de miruri care țin în mâini năstrapi cu miresme." (Dionisie din Furna, 2000: 117)

În Învierea Domnului, mandorla pare înfiptă pe jumătate în densitatea infernului, căci Hristos calcă "moartea pe moarte, celor din morminte viața dăruindu-le, aureolat fiind de strălucirea mirifică a unei ogive, forma arcului mirific al jumătății superioare a mandorlei reproducând forma portalului gotic, neîmpiedicând punerea morfologiilor în conjuncție teologică.

În Schimbarea la Față, Hristos a apărut ucenicilor nu în chip chenotic, precum un rob, ci în chipul lui Dumnezeu, ca Ipostas al Treimii,

Care, în Întruparea Sa, a rămas nedespărțit de natura Sa divină, aceiași cu a Tatălui și cu a Duhului Sfânt. Arătarea Dumnezeirii lui Hristos este, în același timp, o teofanie a Treimii și așa cum a afirmat Sfântul Grigorie Palama: "Tatăl cu glasul Său a dat mărturie despre Fiul Său iubit; Sfântul Duh strălucind împreună cu El în norul luminos, a arătat că Fiul are împreună cu Tatăl aceeași lumină, care este una, ca toate ce sunt ale desăvârșirii Lui". (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 227)

În iconografie, imaginile simbolice ale Schimbării la Față au fost în timp înlocuite de reprezentări concrete ale evenimentului evanghelic. În reprezentările pictate, Hristos, transfigurat, stă în picioare pe vârful muntelui, de vorbă cu Moise și cu Ilie, iar îmbrăcăminte Lui este albă, strălucitoare. Figura geometrică, hexagonul înscris în cercul mandorlei reprezintă norul luminos care a revelat izvorul transcendent

al energiilor divine, iar cele trei raze care se îndreaptă spre Apostoli arată că lucrarea Schimbării la Față este trinitară, acest simbol fiind întâlnit și în alte icoane, Buna Vestire, Teofania, etc. (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 229) Ca și în Învierea Domnului și Coborârea la Iad și la Schimbarea la Față, Hristos a fost figurat pe pragul Împărăției, mandorla - ogiva, vizual întrupând pragul Împărăției, poarta spre Împărăție.

Adormirea Maicii Domnului, sărbătoare cunoscută în Apus sub numele de Înălțarea cu trupul la cer a Maicii Domnului, cuprinde două momente distincte, dar inseparabile pentru credința, moartea, îngroparea, învierea și înălțarea la cer a Maicii Domnului. (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 230) Printre primele reprezentări iconografice ale Adormirii Maicii Domnului trebuie menționate sarcofagul

Sfintei Ingrida de la Saragossa⁹ și un basorelief din Basilica Bolnissi-Kapanakci.¹⁰ Pentru iconografia ortodoxă, tipul clasic al Adormirii s-a limitat la reprezentarea Maicii Domnului stând întinsă pe pat, în mijlocul Apostolilor, iar Hristos, în slavă primește în mâinile Sale sufletul Maicii, uneori înfățișându-se și momentul înălțării Sale cu trupul, unde se poate vedea, în partea de sus a icoanei, deasupra scenei Adormirii, maica Domnului așezată într-o mandorlă pe care îngerii o poartă spre ceruri. În alte reprezentări (rusești), Hristos, în slavă, este înconjurat de o mandorlă, de unde privește trupul Maicii Sale întins în pat. (Leondid Uspensky, Vladimir Lossky, 2003: 233)

Echivalarea simbolică a Împărăției lui Dumnezeu, forma teologică a Intrării Împărăției, mandorla, mai târziu întretărirea a două arce, ogiva din stilistica gotică simbolizează modelul unității constructive ce a realizat și în spațiul românesc intențiile teologice și iconografice reflectate în pictarea icoanelor și "inserția habitusurilor gotice în sinteza stilisticii ecumenice a Mușatinilor Moldovei în secolele XV-XVI", (Sorin Dumitrescu, 2010: 211) inserție reflectată în portalul gotic al intrării de la Probota.

9. Sarcofag de la începutul secolului al -IV-lea.

10. Basorelief din secolul al- IV-lea, Georgia.

Foto: Iulia PANĂ

